

ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล
ในจังหวัดนครพนม

นางสาวทัศนีย์ บุญเกล้า

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

**Factors Affecting the Roles of Sub-District Soil Improvement Volunteers
in Nakhon Phanom Province**

Miss Tasanee Boonkloa

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension
School of Agricultural Extension and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล ในจังหวัดนครพนม
ชื่อและนามสกุล	นางสาวทัศนีย์ บุญเกล้า
แขนงวิชา	ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา	ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยชะคง 2. รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ

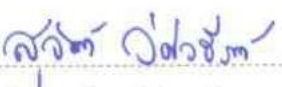
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2552

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. ประนอม ศรีสวัสดิ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยชะคง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสุทธิรานนท์)

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต โยธะคง และรองศาสตราจารย์ ดร. พรชูลี นิลวิเศษ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาราช ที่ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอนับตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์และขอขอบคุณประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. ประนอม ศรียสวัสดิ์ ผู้วิจัย รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณณรงค์เดช ฮ่องกุล นักวิชาการเกษตร 4 สถานีพัฒนาที่ดินนครพนม จังหวัดนครพนมและคุณสำราญ ภักดิ์วิภาปี นักวิชาการเกษตร สถานีพัฒนาที่ดินอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ ที่ได้แนะนำในการทำวิจัยนอกจากอาจารย์ที่ปรึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ขอขอบคุณหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม ทุกๆ คนที่ได้ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล ขอขอบคุณชุดิมา เนตรวงศ์ที่เป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์รวมทั้งทุกๆท่านที่ไม่สามารถนำมากล่าวได้ครบถ้วนขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บุพการี และผู้สนใจในการศึกษาทั้งหมด

ทักษิณ บุญเกล้า

มีนาคม 2552

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม

ผู้วิจัย นางสาวทัศนีย์ บุญเกล้า รหัสนักศึกษา 2499001135

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยระคง (2) รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ

ปีการศึกษา 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล (2) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาประจำตำบลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล

ประชากรเป็นหมอดินอาสาประจำตำบลทุกตำบลในจังหวัดนครพนม จำนวน 98 ราย เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชาย การศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ประกอบอาชีพการเกษตร เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร อายุเฉลี่ย 54.66 ปี จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.06 คน จำนวนแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 3.06 คน พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19.99 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.80 ไร่ รายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 34,816.33 บาทต่อปี รายจ่ายของครอบครัวเฉลี่ย 24,929.08 บาทต่อปี (2) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล ได้แก่ การเข้าอบรมความรู้ การร่วมกับเจ้าหน้าที่ วิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน การได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน การสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา (3) หมอดินอาสามีปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ พด.1,2 และพด.7 ของกรมพัฒนาที่ดินไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรและหมอดินอาสา โดยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการเพิ่มปริมาณ

คำสำคัญ บทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา จังหวัดนครพนม

Thesis title: Factors Affecting the Roles of Sub-District Soil Improvement Volunteers in Nakhon Phanom Province

Researcher: Miss Tasanee Boonkloa; **ID:** 2499001135;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Extension);

Thesis advisors: (1) Dr. Somchit Yotakhong, Associate Professor; (2) Dr. Pornchulee Nilvises, Associate Professor; **Academic year:** 2011

Abstract

The objectives of this study were to study (1) social and economic status of sub-district soil improvement volunteers; (2) factors affecting roles of sub-district soil improvement volunteers; and (3) problems and suggestions on factors affecting roles of district soil improvement volunteers.

The population in this study were district soil improvement volunteers in all districts of Nakhon Phanom Province, accounting of 98 persons. The data were collected by using an interview form from all of population. The statistical methodology used to analyze the data were frequency, percentage, mean, minimum value, maximum value, standard deviation, and multiple regression analysis.

The findings of this study were as follows: (1) Most of the sub-district soil improvement volunteers were male. They were educated at higher secondary/lower vocational certificate level. Their occupation was a farmer. They were a member of a farmer group. Their average age was 54.66 years old. The average number of members of their family was 3.06 persons. The average number of labor in their family was 3.06 persons. Their average occupied area was 19.99 Rai, while their average area used in agriculture was 19.80 Rai. Their average income obtaining from agriculture was 34,816.33 Baht/year, while the average expenditure of their family was 24,929.08 Baht/year. (2) Factors affecting the roles of sub-district soil improvement volunteers were training, working with government officials, production and utilization of substances of Land Development Department, services and supports by Land Development Department, networking of soil improvement volunteers, benefits of being soil improvement volunteers. (3) The sub-district soil improvement volunteers had much problems in the insufficient quantity of PD. 1,2 and PD. 7 which were supplied by the Land Development Department, so it could not meet demand of farmers. The soil improvement volunteers suggested that the supply of PD. 1,2 and PD. 7 should have been increased.

Keywords: Soil improvement volunteer roles, Nakhon Phanom Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	2
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	7
หมอดินอาสาและบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา.....	13
บริบทจังหวัดนครพนม.....	33
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	42
ประชากร.....	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล.....	46
ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาด้านต่างๆ.....	53
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา.....	64
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	68
สรุปการวิจัย.....	58
อภิปรายผล.....	71
ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก.....	78
แบบสัมภาษณ์.....	79
ประวัติผู้วิจัย.....	88

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 ประชากรจำแนกรายอำเภอ.....	42
ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของหมอดินอาสาประจำตำบล.....	47
ตารางที่ 4.2 แหล่งและระดับความถี่ของการได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรของหมอดินอาสา.....	49
ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของหมอดินอาสา.....	50
ตารางที่ 4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในด้านต่างๆ.....	54
ตารางที่ 4.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา.....	65

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework).....	3
ภาพที่ 2.1 แบบจำลองกระบวนการทางสังคม.....	13
ภาพที่ 2.2 เครื่องข่ายหมอดินอาสากับการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ.....	25
ภาพที่ 2.3 แผนที่จังหวัดนครพนม.....	35

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมพัฒนาที่ดินมีนโยบายในการพัฒนาจัดตั้งหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในระดับท้องถิ่น ซึ่งหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านเหล่านี้คือ เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความสนใจด้านการพัฒนาที่ดิน ทำหน้าที่เสมือนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินในการให้บริการพัฒนาที่ดิน อาทิ ส่งเสริม แนะนำการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ การใช้พืชคลุมปรับปรุงบำรุงดินและการใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ในด้านการพัฒนาการเกษตร หมอดินอาสามีการพัฒนาการเกษตร โดยวิธีการปรับปรุงบำรุงดินด้วยพืชตระกูลถั่วเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินและส่งผลให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นอีกด้วย และในด้านการส่งเสริมการเกษตรหมอดินอาสามีการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้เกษตรกรนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้ตนเอง จนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นส่วนด้านการพัฒนาที่ดินหมอดินอาสามีการพัฒนาที่ดิน โดยการเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดินโดยวิธีต่างๆ ต้นทุนไม่สูงอีกทั้งยังลดมลพิษในสิ่งแวดล้อม อาจทำได้ดังนี้ คือปลูกพืชหมุนเวียน ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับประเทศไทย เพราะเป็นการจัดระบบการปลูกตามกำหนดระยะเวลาช่วงเวลาใดควรปลูกพืชชนิดใดและพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกพืชนั้นๆด้วย นอกจากนี้ยังมีการโลกบดต่อซังพืชที่เก็บเกี่ยวแล้วลงไปแปลงเดิม เพื่อให้เน่าเป็นธาตุอาหารต่อไปแทนการเผา เป็นต้น

กรมพัฒนาที่ดินเล็งเห็นความสำคัญของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน โดยยกฐานะหมอดินประจำหมู่บ้านที่มีศักยภาพและมีความพร้อมขึ้นเป็นหมอดินอาสาประจำตำบล เพื่อให้เป็นตัวแทนกรมพัฒนาที่ดินในระดับตำบล โดยมีหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านเป็นเครือข่ายและมีเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้ประสานระหว่างหมอดินประจำตำบลและกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งให้มีการจัดตั้งหมอดินอาสาประจำอำเภอและจังหวัด โดยให้หมอดินอาสาเลือกสรรกันเอง(แนวทางการพัฒนาหมอดินอาสา 2547: 4)

กรมพัฒนาที่ดิน (2546: 33) ได้สรุปไว้ในรายงานการประเมินผลการเพิ่มประสิทธิภาพหมอดินอาสาประจำตำบลเพื่อเป็นวิทยากร ถึงผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานของหมอดินอาสาประจำตำบลในระดับที่มีประสิทธิภาพ และยังให้ข้อเสนอแนะถึงปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

ดินอาสาประจำตำบล ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบประสานงานประสบ ได้แก่ ้วย รายได้ จำนวนแรงงานในครัวเรือน การได้รับการฝึกอบรม การติดต่อประสานงานของ เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน รวมทั้งความร่วมมือของหมอดินอาสาเอง จากข้อเสนอดังกล่าวผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาเพื่อให้ทราบถึง ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลใน จังหวัดนครพนมขึ้น ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนา ปรับปรุง สนับสนุน ประสิทธิภาพ การทำงานของหมอดินอาสาประจำตำบล อันจะส่งผลต่อการทำงานของกรมพัฒนา ที่ดิน และการพัฒนาประเทศสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

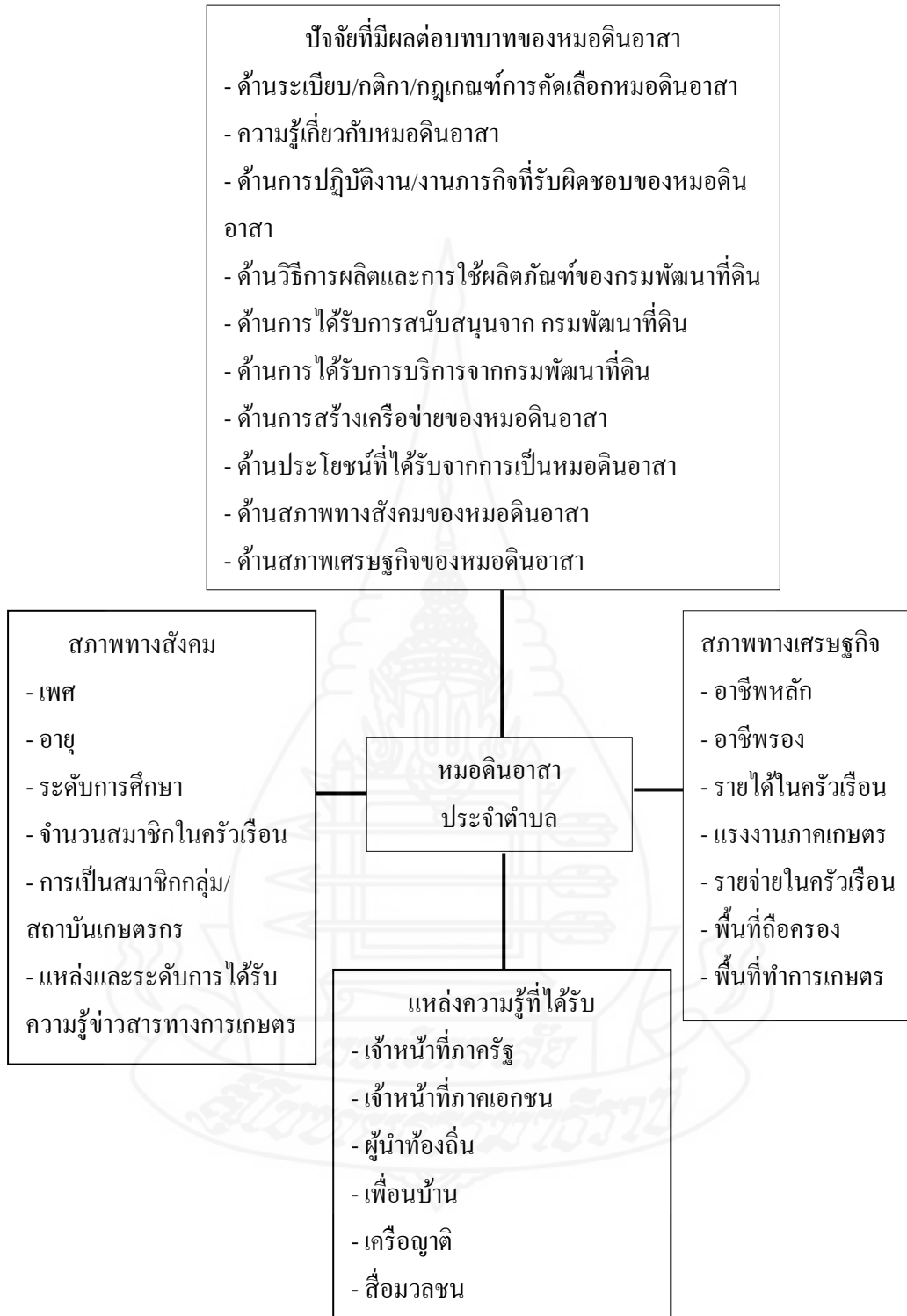
- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบล

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่อบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับของหมอดินอาสา สามารถนำมากำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดผลต่อการปฏิบัติงานของหมอดิน ได้แก่

- 3.1 สภาพทางสังคม ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การได้รับความรู้ข่าวสาร
- 3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานภาคเกษตร รายได้ในครัวเรือน รายจ่ายในครัวเรือน
- 3.3 แหล่งและระดับความรู้ที่ได้รับ

ปัจจัยดังกล่าวสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework)

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาข้อมูลจาก หมอเดินอาสาประจำตำบล จำนวน 98 คน ในพื้นที่ 12 อำเภอ ของจังหวัดนครพนม

5. นิยามศัพท์

ในการวิจัยได้กำหนดศัพท์ที่ใช้ดังนี้

5.1 **ปัจจัย** หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผล หนทาง เช่น การศึกษาเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้ความสามารถ คำ “ปัจจัย” กับคำ “เหตุ” มักใช้แทนกันได้

5.2 **บทบาท** หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ผู้ถูกผู้อื่นคาดหวังว่าจะต้องแสดงออกให้สอดคล้องเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การทำงานของบุคคลนั้น

5.3 **บทบาทหน้าที่** หมายถึง หน้าที่ หรือพฤติกรรมที่คาดหมายของบุคคลหรือองค์กรในกลุ่มสังคมหนึ่งๆ ที่ต้องกระทำ เมื่อสังคมกำหนดให้องค์กรมีบทบาทอย่างไร องค์กรก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนด

5.4 **หมอดินอาสา** หมายถึง เกษตรกรที่สนใจในการพัฒนาที่ดินและอาสาที่จะเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินซึ่งได้รับการเลือกตั้งแต่งตั้งให้เป็นหมอดินอาสาเพื่อช่วยเหลืองานของกรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้ประสานงานระหว่างเกษตรกรในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาที่ดินในการรับ-แจ้งข่าวสารด้านการพัฒนาที่ดินให้คำแนะนำในการเผยแพร่ความรู้แก่เกษตรกร

5.5 **หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน** หมายถึง เกษตรกรที่สนใจในการพัฒนาที่ดินและอาสาที่จะเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการคัดเลือก/แต่งตั้งให้เป็นหมอดินอาสาหมู่บ้านละ 1 คน และเป็นสมาชิกในเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบล

5.6 **หมอดินอาสาประจำตำบล** หมายถึง หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ที่ได้รับการคัดเลือกจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน หรือแต่งตั้งจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในตำบลร่วมช่วยเหลืองานของกรมฯ ด้านการดูแลทรัพยากรดิน และประสานงานกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนและเกษตรกร

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหมอดินอาสา
- 6.2 เป็นแนวทางในการเพิ่มสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหมอดินอาสา
- 6.3 เป็นแนวทางในการส่งเสริมและให้คำแนะนำแก่หมอดินอาสาในความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่
- 6.4 เป็นแนวทางในการวางแผนค้นหาหมอดินอาสา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา บทความ อินเทอร์เน็ต และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย
2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. หมอดินอาสาและบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา
4. บริบทจังหวัดนครพนม
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัย

1.1 ความหมายของปัจจัย

สามารถ เสถียรทิพย์ (2548: 7) กล่าวถึงความหมายของปัจจัยไว้ว่า ปัจจัย หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผล หนทาง เช่น การศึกษาเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้ความสามารถ คำ “ปัจจัย” กับคำ “เหตุ” มักใช้แทนกันได้ เครื่องอาศัยยังชีพเครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตของบรรพชิต มีอยู่ 4 อย่าง คือ ฝ้านุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย คือ ปัจจัย 4 ซึ่งโดยปริยาย หมายถึงเงินตราก็ได้ดังนั้นปัจจัยจึงมีความหมายหลากหลาย และโดยแท้จริง ปัจจัยเป็นเหตุอันเป็นทางให้เกิดผลทำให้เกิดความรู้ความสามารถ ปัจจัยจึงเป็นพฤติกรรมการกระทำ การแสดงตนในทางใดทางหนึ่งของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

1.2 ลักษณะของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

สำรวจ แสงคารา (2541: 19-21) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ไว้สองปัจจัย คือ ปัจจัยนำเข้า และปัจจัยความสามารถหรือสนับสนุน มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยนำเข้าประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ค่านิยมและการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจบุคคลหรือกลุ่มให้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยส่วน

บุคคลหรือกลุ่มที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่อาจช่วยสนับสนุน และบางครั้งก็ไปจำกัดการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยนำเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อมนุษย์โดยตรง

1.2.2 ปัจจัยสนับสนุน ซึ่งประกอบไปด้วย

1) *โอกาส (opportunity)* คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์ เมื่อผู้กระทำพิจารณาแล้วเห็นว่า ภายใต้สถานการณ์นั้นมีช่องทาง จังหวะเวลาที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้เลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่บุคคลจะตัดสินใจ และประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป จึงขึ้นอยู่กับโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

2) *ความสามารถ (ability)* คือ การยอมรับของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังของตนเองในการที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนบรรลุผลสำเร็จ ภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ผู้กระทำจะตระหนักถึงความสามารถของตนเองก่อนที่จะมีการตัดสินใจและกระทำ เพราะรู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วจะมีความสามารถกระทำได้นั่นเอง ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะกระทำพฤติกรรมใดๆ จะพิจารณาขีดความสามารถของตนเองที่มีอยู่เสียก่อน

3) *การสนับสนุน (support)* คือการช่วยเหลือ ซึ่งผู้กระทำจะเป็นผู้เลือกดังนั้น บุคคลมักจะมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจและกระทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เมื่อรู้ว่าจะได้รับ การสนับสนุนจากผู้อื่น

4) *ปัจจัยเสริม (reinforcing factors)* เป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ และชนิดของแหล่งเสริมแรงของผู้เกี่ยวข้องบางคนจะมีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดพฤติกรรมนั้นมากกว่าคนอื่น เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัว กลุ่มชมรม กลุ่มอาชีพและสมาคม ดังนั้นในการวางแผนจัดทำโครงการจะต้องคำนึงถึงปัจจัยเสริมแรงผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการประเมินผลย้อนกลับในกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ประกอบด้วยปัจจัยนำและปัจจัยสนับสนุน

2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่

2.1.1 ความหมายของบทบาท

สงวนศรี วิรัชชัย (2527: 23-24) กล่าวว่าถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบบทบาทอยู่

5 ลักษณะ คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม องค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม องค์กรนั้นๆ
2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ
3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่ง คิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่
4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่ง ได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง
5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมักจะมีการเลื่อกับรับรู้และรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงได้

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาได้อธิบายความหมายของบทบาทไว้อีกเซลล์ซนิค (Selznick, 1977: 34-35) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (the socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้
2. บทบาทที่ควรกระทำ (the perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดไว้ ไม่ตรงตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้
3. บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เลวินสัน (Levinson. 1991: 74) จำแนกความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการดังนี้

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน (norms) ความคาดหวัง (expectations) ข้อห้าม (taboos) ความรับผิดชอบ (responsibilities) และอื่นๆที่มีลักษณะซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ ซึ่งความหมายนี้มุ่งเน้นหน้าที่อันควรกระทำ
2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและปฏิบัติเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ
3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับ โครงสร้างทางสังคมหรือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคน โดยตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

2.1.2 ลักษณะของบทบาท

โคเฮน (Cohen, 1979 : 35) ได้เสนอเกี่ยวกับลักษณะของบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกระบุไว้ เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง แม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติตามบทบาทที่คาดหวัง โดยผู้อื่นเรายังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่ง

3. บทบาทที่กระทำจริงเป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้กระทำจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจเป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวังด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของบทบาทในรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะของบทบาททั้งหลายมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ ก็จะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่น แต่ถ้าบทบาทดังกล่าวไม่สอดคล้องกันเช่น บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง เป็นต้น สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท

2.1.3 ความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict)

ในบางครั้งบทบาทอาจขัดแย้งกันได้ เมื่อแต่ละบุคคลมีหลายสถานภาพจึงมีหลายบทบาท ดังนั้นอาจมีบทบาทที่ขัดกันได้ในบางครั้ง เมื่อต้องแสดงบทบาทที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน ความขัดแย้งในบทบาทเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ เป็นสถานการณ์ซึ่งบุคคลทั้งสองหรือมากกว่าไม่สามารถก่อให้เกิดองค์ประกอบทางด้านความพึงพอใจซึ่งกันและกันหรือความสัมพันธ์ทางด้านบทบาทซึ่งสามารถเป็นผลมาจากหลายๆ สาเหตุและอาจเกี่ยวข้องกับกลุ่มของพฤติกรรมความขัดแย้ง โดยปกติที่มาของความตึงเครียดมาจากความขัดแย้งในบทบาท เป็นความคาดหวังซึ่งผู้บริหารจะกระตือรือร้นและมีความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ใต้บังคับบัญชา และเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดกฎขององค์กร ความขัดแย้งในบทบาทเกิดขึ้นเมื่อการติดต่อสื่อสารของความคาดหวังในงานพิสูจน์แล้วผิดพลาด ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอนของความคาดหวัง การคาดหวังที่มากเกินไปหรือไม่เหมาะสมระหว่างความคาดหวัง

2.1.4 ความคลุมเครือในบทบาท (role ambiguity)

<http://.moe.go.th> (9/3/2551) กล่าวไว้ว่า บทบาทไม่ชัดเจนหรือความคลุมเครือในบทบาทคือ การที่บุคคลที่ข้อมูลไม่เพียงพอเกี่ยวกับบทบาทของตน ไม่ทราบความคาดหวังของฝ่ายบริหาร ไม่มีการชี้แจงอย่างชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของงาน ความรับผิดชอบ และความคาดหวังของงาน ขาดการให้ข้อมูลย้อนกลับ ทำให้สับสน ผลการปฏิบัติงานต่ำ รวมทั้งเกิดแรงจูงใจในการลาออก บทบาทไม่ชัดเจนมักพบมากในองค์กรขนาดใหญ่หรือมีโครงสร้างองค์กรไม่ดี

ความคลุมเครือในบทบาทคือ การขาดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดในเรื่องของข่าวสารที่ถูกต้องสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบว่าบทบาทควรจะเป็นอย่างไรจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างดีที่สุด ความคลุมเครือในบทบาทเกิดขึ้น เมื่อผู้ต้องปฏิบัติตามบทบาทไม่มีความแน่ใจในเป้าหมายที่จะทำให้สำเร็จตามหน้าที่หรือเกิดความไม่แน่ใจว่าจะทำให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ หรือความคลุมเครือในบทบาทเกิดขึ้นเมื่อเงื่อนไขในบทบาทที่มีลักษณะที่ได้แย้งกัน มีรายละเอียดไม่ชัดเจนแน่นอน ทำให้บุคคลเกิดความลังเลใจว่าจะแสดงบทบาทอย่างไร ส่วนในเรื่องความไม่แน่ใจจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรริเริ่มงานใหม่ นอกจากนี้ ความคลุมเครือในบทบาทเกิดขึ้นเมื่อไม่มีการนิยามบทบาทอย่างเพียงพอหรือไม่รู้บทบาทเหล่านั้นอย่างชัดเจน เพราะบุคคลไม่แน่ใจว่าพวกเขาควรกระทำในสถานการณ์เช่นนี้อย่างไร หรือผู้สวมบทบาทของบุคคลนั้นจะประสบความคลุมเครือในบทบาทที่เหมาะสมกับตำแหน่งที่ได้รับในองค์กร

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความคลุมเครือในบทบาทเกิดจากความไม่ชัดเจนในบทบาทและเป้าหมายสำหรับการปฏิบัติงาน เนื่องจากขาดข้อมูลที่ถูกต้องและจำเป็น เมื่อบุคคลเกิดความคลุมเครือในบทบาทขึ้นจะสร้างความไม่พอใจในบทบาทของตนเพิ่มขึ้นและเกิดความกังวลใจ ทำให้การปฏิบัติงานด้อยคุณภาพ

สรุปความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทมีดังนี้

- 1) ทำให้เกิดการแบ่งหน้าที่ระหว่างสมาชิก ตามความถนัดและ ความสามารถ
- 2) ทำให้สมาชิกในสังคมรู้ถึงฐานะและความรับผิดชอบของตนเอง
- 3) ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบ สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

ไม่ก้าวก้ำกักัน

- 4) ทำให้สมาชิกแต่ละคน รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนตาม

สถานภาพและบทบาท

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

<http://.moe.go.th> (9/3/2551)

2.2.1 ทฤษฎีบทบาท (role Theory)

การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ ดังนั้นสมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของตนและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย

ทฤษฎีบทบาทมีการมองใน 2 ลักษณะ คือ แนวโครงสร้างและแนวปฏิสัง-
สรรค์ สัญลักษณ์นิยม ในลักษณะแนวโครงสร้างนิยมนั้น บทบาทจะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนด
กฎเกณฑ์ไว้ในสังคม ถูกคาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีบทบาทอย่างไร เมื่อบุคคลเข้า
ดำรงในสถานภาพนั้นๆ ก็จะมีบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้เช่นนั้นและบุคคลอื่นๆ ก็จะคาดหวัง
บทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คิดว่าเป็นค่านิยม บรรทัดฐานที่กำหนดให้มีบทบาท
พฤติกรรมนั้นๆ ส่วนการมองบทบาทในแนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม จะให้ความสำคัญกับ
กระบวนการ ซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความหมายและคาดหวังกับตนเอง
อย่างไร ในการที่จะมีบทบาทในสังคม อันจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการปฏิสังสรรค์ทางสังคม
ต่อกันนั้นๆ เองด้วย

2.2.2 ทฤษฎีของการขัดเกลาทางสังคม

บุคลิกภาพของคนเราประกอบด้วยคุณลักษณะของบุคคลในด้านความคิด
ความรู้สึกและความทรงจำ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

- 1) ความรู้ความเข้าใจ เช่น ความคิด สติปัญญา ความทรงจำและความเข้าใจ
- 2) พฤติกรรม เช่น ความฉลาด ทักษะและ ความสามารถ
- 3) อารมณ์ เช่น ความรู้สึก และการรับรู้

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาเห็นว่า บุคลิกภาพเป็นผลมาจากอิทธิพล
ทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงมีผลทำให้บุคลิกภาพแต่
ละบุคคลมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยแต่ละทฤษฎีจะมีแนวความคิดที่แตกต่างกันดังนี้

2.2.3 ทฤษฎีกระจกส่องตน (The looking - glass self) ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ชาร์ล

ฮัลตัน คูลลี (Charles Horton Cooley, 1864-1929) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยายุคแรกๆ คูลลีอธิบายว่าการ
พัฒนาตน (self) มีลำดับขั้นตอน 3 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การเห็นพฤติกรรมของตนที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น (perceive)
- 2) วิจาร์ณัพฤติกรรมของตน (judgments)
- 3) ประเมินค่าพฤติกรรมของตนและผู้ที่เราพบเห็น (evaluate) คูลลีเชื่อว่าการ

พัฒนาตน (self) จะสมบูรณ์ที่สุดในกลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) คือ ครอบครัว

2.2.4 ทฤษฎีระบบสังคม (social system theory) ทฤษฎีนี้ Getzels และ Guba (1968: 45) ได้สร้างมาวิเคราะห์พฤติกรรมในองค์กรต่างๆ ที่จัดขึ้นเป็นระบบสังคม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านสถาบันมิติ และด้านบุคลามิติ

1) ด้านสถาบันมิติ ประกอบด้วย

(1) สถาบัน ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งจะเป็น กรม กอง โรงเรียน โรงพยาบาล บริษัทร้านค้า หรือโรงงานต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ครอบคลุมอยู่

(2) บทบาทตามหน้าที่ สถาบันจะกำหนดบทบาท หน้าที่ และตำแหน่งต่างๆ ให้บุคคลปฏิบัติ มีกฎและหลักการอย่างเป็นทางการ และมีธรรมเนียม การปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อบทบาท

(3) ความคาดหวังของสถาบันหรือบุคคลภายนอก เป็นความคาดหวังที่สถาบัน หรือบุคคลภายนอกคาดว่าสถาบันจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น โรงเรียนมีความคาดหวังที่จะต้องผลิตนักเรียนที่ดีมีคุณภาพ ความคาดหวังมีค่านิยม ของสังคมครอบคลุมอยู่

2) ด้านบุคลามิติ ประกอบด้วย

(1) บุคลากรแต่ละคนซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้นๆ เป็นบุคคล ในระดับต่างๆ เช่น ในโรงเรียนมีผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ คนงาน ภารโรง มีวัฒนธรรมย่อยที่ครอบคลุมต่างไปจากวัฒนธรรมโดยรวม

(2) บุคลิกภาพ หมายถึง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ เจตคติ อารมณ์ และแนวคิด ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถาบันนั้นๆ จะมีความแตกต่างปะปนกันอยู่และมีธรรมเนียม ของแต่ละบุคคลเป็นอิทธิพลครอบงำอยู่

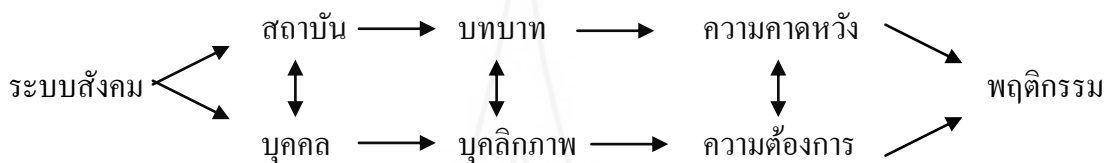
(3) ความต้องการส่วนตัว บุคคลที่มาทำงานสถาบันมี ความต้องการที่แตกต่างกันไป บางคนทำงานเพราะต้องการเงินเลี้ยงชีพ บางคนทำงานเพราะความรัก บางคน ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความก้าวหน้า บางคนต้องการการยอมรับ บางคนต้องการความมั่นคง ปลอดภัย เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีค่านิยมของตนเองครอบคลุมอยู่

ด้านสถาบันมิตินั้นจะยึดถือเรื่องสถาบันซึ่งมีบทบาท ต่างๆ เป็นสำคัญ บทบาทที่สถาบัน ได้คิดหรือกำหนดไว้จะต้องชี้แจงให้บุคลากรในสถาบัน ได้ทราบอย่างเด่นชัด เพื่อจะได้กำหนดการคาดหวังที่สถาบัน ได้กำหนดไว้ในบทบาทของตนออกมาตรงกับความต้องการของ ผลผลิตของสถาบันนั้น ส่วนในด้านบุคลามิติ ประกอบด้วยตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ก็มีบุคลิกภาพที่เป็นตัวเองที่ไม่เหมือนกัน ในแต่ละคนต่างก็มีความต้องการ ในตำแหน่งหน้าที่การงานที่แตกต่างกันออกไป ทั้งสองมิตินี้ระบบสังคมเป็นสิ่งที่อิทธิพลต่อการ

บริหารงานเป็นอันมาก

2.2.5 ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม เกทเซลส์และกูบา Getzels and Guba (1968:

56) กล่าวเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า ในระบบสังคมหนึ่งๆ จะประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ มิติด้านสถาบัน ได้แก่ สถาบัน บทบาท และความคาดหวัง ส่วนมิติด้านบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพและความต้องการ มิติทั้งสองด้านนี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และผลสุดท้ายก็จะเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ในสังคม ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองกระบวนการทางสังคม

ที่มา : เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2521 : 54)

ความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมาย

3. หมอдинอาสาและบทบาทหน้าที่ของหมอдинอาสา

กรมพัฒนาที่ดิน (2545: 3-4) อธิบายเกี่ยวกับหมอдинอาสาในมิติต่างๆ ไว้ดังนี้

3.1 หมอдинอาสา

3.1.1 ความหมายของหมอдинอาสาและหมอдинในมิติต่างๆ

หมอдинอาสา หมายถึง เกษตรกรที่สนใจในการพัฒนาที่ดินและอาสาที่จะเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งแต่งตั้งให้เป็นหมอдинอาสาเพื่อช่วยเหลืองานของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นผู้ประสานงานระหว่างเกษตรกรในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาที่ดินใน

การรับ-แจ้งข่าวสารด้านการพัฒนาที่ดิน ให้คำแนะนำในการเผยแพร่ความรู้แก่เกษตรกร หมอดินอาสา คือ ประชาชนที่มีความสนใจในการพัฒนาดินและอาสาเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งเรียกว่า “ Volunteer Soil Doctors”

3.1.2 ความเป็นมาของหมอดินอาสา ความเป็นมาของหมอดินอาสา กรมพัฒนาที่ดิน ได้ตั้งหมอดินอาสาขึ้นมาช่วยงานกรมพัฒนาที่ดิน ตั้งแต่ปี 2538 ในปี 2551 มีหมอดินอาสาอยู่ทั่วประเทศประมาณ 70,000 คน เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานด้านการพัฒนาที่ดิน ระหว่างเกษตรกรในหมู่บ้านกับกรมพัฒนาที่ดิน รวมทั้งร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดิน โดยการดำเนินงานโครงการดังกล่าว จะเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชน ซึ่งจำเป็น ต้องทำการสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน/รายบุคคล โดยลำพังกำลังเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง กรมพัฒนาที่ดินจึงได้จัดทำโครงการพัฒนาหมอดินอาสาขึ้นมา เพื่อสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาขึ้นมาช่วยงาน และทำการปรับปรุงประสิทธิภาพและยกระดับการทำงานของหมอดินอาสาให้สามารถช่วยงานของกรมฯและภาครัฐได้มากขึ้น

3.1.3 ประเภทของหมอดินอาสา

1) หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน คือประชาชนที่ได้รับการคัดเลือก สมัครใจ และอาสาตลอดจนมีความเหมาะสมที่จะทำงานหมอดินอาสา หนึ่งหมู่บ้านมีหมอดินอาสาสมัครหนึ่งคน จะเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในหมู่บ้าน ร่วมช่วยเหลือดำเนินงานการดูแลรักษาทรัพยากรดินของท้องถิ่น

บทบาทหมอดินอาสา คือ เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการคัดเลือก/แต่งตั้งให้เป็นหมอดินอาสาหมู่บ้านละ 1 คน และเป็นสมาชิกในเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบล

2) หมอดินอาสาประจำตำบล คือ หมอดินอาสาประจำหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินหรือแต่งตั้งจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในตำบลร่วมช่วยเหลืองานของกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการดูแลทรัพยากรดิน และประสานงานกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนและเกษตรกร

บทบาทหมอดินอาสาประจำตำบล คือ เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำตำบล และเป็นแกนนำบริหารเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับตำบล ปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

3) หมอดินอาสาประจำอำเภอ คือ หมอดินอาสาประจำตำบลที่ได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสาประจำตำบล หรือแต่งตั้งจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เป็นตัวแทนของ

หมอดินอาสาประจำตำบล เพื่อเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในอำเภอ ร่วมช่วยเหลืองานของกรมฯ ด้านการดูแลทรัพยากรดินและเป็นผู้ประสาน สื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินกับหมอดินอาสา และเกษตรกร หรือกับหน่วยงานอื่นๆ

บทบาท หมอดินอาสาประจำอำเภอ คือ เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำอำเภอ และเป็นแกนนำบริหารเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับอำเภอ ปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำตำบล

4) หมอดินอาสาประจำจังหวัด คือ หมอดินอาสาประจำอำเภอที่ได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสาประจำอำเภอ หรือแต่งตั้งจากเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นตัวแทนของหมอดินอาสาและเป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในระดับจังหวัด

บทบาทหมอดินอาสาประจำจังหวัด คือ เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินประจำจังหวัด และเป็นแกนนำบริหารเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับจังหวัด ปฏิบัติงานร่วมกับสมาชิกหมอดินอาสาประจำอำเภอ

3.1.4 คุณสมบัติของหมอดินอาสา

1) คุณสมบัติของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน มีอยู่ 7 ประการคือ

- (1) ไม่จำกัดเพศ อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี หรือ บรรลุนิติภาวะแล้ว
- (2) มีความสมัครใจและเหมาะสมที่จะทำงานเป็นหมอดินอาสา
- (3) มีความรู้อ่านออกเขียนได้
- (4) มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน
- (5) มีความสนใจในงานพัฒนาที่ดิน
- (6) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
- (7) เคยผ่านการฝึกอบรมความรู้ด้านการพัฒนาที่ดิน จากกรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ ในการคัดเลือกหมอดินอาสาไม่จำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติครบทุกข้อ และให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการคัดเลือก

การหมดวาระของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านมีดังนี้

- ก) ตาย
- ข) ลาออก
- ค) ย้ายที่อยู่ไปอยู่หมู่บ้านอื่น(แม้ไม่ย้ายทะเบียนบ้านก็ตาม)
- ง) ชาวบ้านส่วนใหญ่หรือหมอดินอาสาด้วยกันหมดศรัทธาหรือเห็นว่าไม่สามารถปฏิบัติงานได้
- จ) ไม่มีเวลาปฏิบัติงานได้

2) คุณสมบัติของหมอดินอาสาประจำตำบล มี 7 ประการคือ

ก. เป็นหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

ข. จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็น อย่างต่ำ หากพื้นที่ใดมีปัญหา

คุณสมบัติข้อนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการคัดเลือก

ค. ความกระตือรือร้นและสนใจงานด้านการพัฒนาที่ดินและพัฒนาการเกษตร

ง. เป็นที่ยอมรับและได้รับการคัดเลือกจากหมอดินอาสา ภายในตำบล ให้เป็นหมอดินอาสาประจำตำบล

จ. สามารถติดต่อประสานงานสื่อสารปัญหาต่างๆระหว่างกรมพัฒนาที่ดินกับเกษตรกรภายในพื้นที่และระหว่างศูนย์บริการฯ กับกรในพื้นที่ได้หรือระหว่าง หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

ฉ. สามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้และเทคโนโลยีที่ได้รับจากกรมพัฒนาที่ดินไปใช้เองและถ่ายทอดสู่เกษตรกรภายในพื้นที่ได้

ช. ให้หมอดินอาสาประจำตำบล มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี การหมดวาระและการเปลี่ยนตัวหมอดินอาสาประจำตำบล มีข้อกำหนดดังนี้

ก. ตาย

ข. ลาออก

ค. ย้ายที่อยู่ไปอยู่ที่บ้านอื่น (แม้ไม่ย้ายทะเบียนบ้านก็ตาม)

ง. ชาวบ้านส่วนใหญ่หมดศรัทธาหรือเห็นว่าไม่สามารถปฏิบัติงานได้

จ. ไม่มีเวลาปฏิบัติงานได้

3.2 บทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาในระดับต่างๆ

3.2.1 บทบาทหน้าที่หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน มี 6 บทบาทที่สำคัญ คือ

1) เป็นตัวแทนของหมอดินเท้าเปล่าและกรมพัฒนาที่ดินประจำหมู่บ้าน

2) เป็นผู้แจ้งข่าวสารด้านการพัฒนาที่ดินแก่เพื่อนบ้านในเขตรับผิดชอบ เช่น

(1) นัดหมายเพื่อนบ้านมารับการถ่ายทอดความรู้และบริการ

(2) แจ้งข่าวความเคลื่อนไหวในกิจกรรมการพัฒนาที่ดิน

(3) แจกเอกสารแผ่นพับ ดิจโปสเตอร์หรือนาเทป (วิชาการ) ออกรายการ

ในหอกระจายเสียง เป็นต้น

3) เป็นผู้รับข่าวสารด้านการพัฒนาที่ดินจากเพื่อนบ้าน ความต้องการในการแก้ไขปัญหาดิน ตลอดจนบันทึกผลการปฏิบัติงานแต่ละเดือนตามแบบฟอร์มแสดงความต้องการวัสดุ ส่งให้สถานีพัฒนาที่ดิน

4) เป็นผู้ให้คำแนะนำ เผยแพร่ความรู้และชักชวนเพื่อนบ้านในเรื่องการพัฒนาที่ดินต่างๆ

5) เป็นผู้ร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนาที่ดินที่ได้รับมอบหมายหรือสนใจ เช่น การจัดทำแปลงสาธิต และการแจกจ่ายวัสดุ พันธุ์พืช เป็นต้น (เป็นบางพื้นที่และบางคน)

6) เป็นผู้ประสานงานด้านการพัฒนาที่ดินระหว่างเกษตรกรในหมู่บ้าน กับเจ้าหน้าที่หมอดิน

3.2.2 บทบาทหน้าที่หมอดินอาสาประจำตำบล มีบทบาทสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1) ปฏิบัติงานเบื้องต้นและร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ กับกรมพัฒนาที่ดิน เช่นเดียวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

2) คัดเลือกหมอดินอาสาในหมู่บ้านที่ยังขาดอยู่ เสนอสถานีพัฒนาที่ดินเพื่อแต่งตั้งต่อไป

3) เป็นผู้ประสานงาน เชื่อมต่อระหว่างหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน กับหมอดินอาสาประจำอำเภอและกรมพัฒนาที่ดิน รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน/องค์กรอื่นๆ ภายในตำบล

4) เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดิน ประจำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการ เกษตรชุมชน และช่วยกรมพัฒนาที่ดินดำเนินงานด้านการถ่ายทอดข้อมูลดิน การบริหารจัดการประสานงาน จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลร่วมกับส่วนราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น โดยดำเนินการต่างๆ ดังนี้

(1) รับฟังปัญหา สืบถามข้อมูล สอบถามความต้องการของเกษตรกรในตำบล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับส่วนราชการ/องค์กรที่เกี่ยวข้อง จัดทำเป็นแผนพัฒนาทรัพยากรที่ดินระดับตำบล หรือแผนพัฒนาการเกษตรเบื้องต้น (ด้านกายภาพ) นำเสนอแผน ดังกล่าวผ่านศูนย์บริการ หรือ องค์กรบริหารส่วนตำบล เมื่อได้รับอนุมัติแผนและงบประมาณ นำแผนไปปฏิบัติและถ่ายทอดต่อสู่เกษตรกรภายในตำบล

(2) ถ่ายทอดความรู้เป็นวิทยากรเสริมด้านการพัฒนาที่ดินหรือถ่ายทอดประสบการณ์ ความสำเร็จในสาขาวิชาชีพด้านเกษตรที่ตนเองทำ แก่หน่วยงานอื่นที่ติดต่อมา เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร โรงเรียน รวมทั้งเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป

(3) ช่วยสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน/บุคคล สนับสนุนโครงการสำคัญๆ ของกระทรวงเกษตรฯ เช่น โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังพายุไต้ฝุ่น โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชน ตลอดจนโครงการพัฒนาอาชีพในพื้นที่โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและพื้นที่โครงการ ปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น

3.2.3 บทบาทหน้าที่หมอดินอาสาประจำอำเภอและประจำจังหวัด มีบทบาทสำคัญ อยู่ 4 ประการ คือ

- 1) ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ กับกรมพัฒนาที่ดิน
- 2) เป็นผู้ประสานงาน เชื่อมต่อระหว่างหมอดินอาสาประจำตำบลกับหมอดินอาสาประจำจังหวัดและกรมพัฒนาที่ดิน รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน/องค์กรอื่นๆ ภายในอำเภอ
- 3) เป็นตัวแทนของกรมพัฒนาที่ดินในอำเภอในการสื่อสารข้อมูลต่างๆ การรับรู้และถ่ายทอดข้อมูลและเทคโนโลยีต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดิน
- 4) ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นแก่หมอดินอาสาประจำตำบล และหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านได้ รวมทั้งการวิเคราะห์จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรเบื้องต้น (ด้านกายภาพ) เพื่อนำเสนอแผนฯ ผ่านศูนย์บริการฯ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล

3.3 ความรู้ที่หมอดินอาสาทุกประเภทที่ควรทราบเพื่อใช้ในการถ่ายทอด

กรมพัฒนาที่ดิน (2550: 2-19) รายงานผลการดำเนินงาน กล่าวไว้ว่าความรู้ที่หมอดินอาสาทุกประเภทควรทราบสรุปได้ 15 เรื่องมีดังนี้

- 1) พืชปุ๋ยสด เพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน เป็นพืชตระกูลถั่วสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน และเป็นประโยชน์ในการอุ้มน้ำให้แก่ดิน โดยทำการปลูกเพื่อไถกลบในช่วงระยะออกดอก และทิ้งไว้ให้ย่อยสลายในดิน จึงสามารถปลูกพืชเศรษฐกิจต่อไป พืชตระกูลถั่วที่เหมาะสมสำหรับเป็นพืชปุ๋ยสด เช่น โสนอัฟริกัน ปอเทือง ถั่วพุ่มและถั่วพุ่มดำ เป็นต้น
- 2) หลุมแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นพืชที่เจริญเติบโตโดยการแตกกอ มีระบบรากยาวหยั่งลึก สามารถเก็บกักน้ำและความชื้นได้ดี นำมาใช้ประโยชน์โดยการปลูกเพื่อยึดดิน ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง ป้องกันการชะล้างธาตุอาหารในดินจากการไหลบ่าของน้ำในพื้นที่ลาดชัน การฟื้นฟูทรัพยากรดินและรักษาสภาพแวดล้อม
- 3) การไถกลบตอซัง การไถกลบตอซังหมายถึง การไถกลบวัสดุเศษซากพืชที่มีอยู่ในไร่นาหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยทำการไถกลบวัสดุเศษพืชในระหว่างการเตรียมพื้นที่เพาะปลูกแล้วทิ้งไว้ระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้เกิดขบวนการย่อยสลายในดินก่อนที่จะทำการปลูกพืชต่อไป

4) ปุ๋ยหมัก สูตร พค.1 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการย่อยสลายเศษพืช เพื่อผลิตเป็นปุ๋ยหมัก สำหรับใช้ปรับปรุงบำรุงดินและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน อัตราการใช้ปุ๋ยหมัก ข้าวและพืชไร่ ใช้อัตรา 0.5 ตันต่อไร่ พืชผักและไม้ดอก ใช้อัตรา 2 ตันต่อไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น ใช้อัตรา 2.5 ตันต่อไร่ สำหรับบ่อกุ้งและบ่อปลา ใช้อัตรา 1 ตันต่อไร่

5) ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ สูตร พค.2 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการย่อยสลายเศษพืช ปลาและหอยเชอรี่ในลักษณะสดเพื่อผลิตเป็นปุ๋ยอินทรีย์น้ำ สำหรับใช้ในการเร่งการเจริญเติบโตของ ราก ใบ ลำต้น การออกดอกและติดผล อัตราการใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ โดยทำการฉีดพ่นหรือราดลงดิน แห่เมล็ดพันธุ์พืช ใช้อัตราส่วนปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 1 ส่วนต่อ น้ำ 1,000 ส่วน ข้าว พืชไร่ และไม้ผล ใช้อัตราเจือจาง ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 1 ส่วน ต่อ น้ำ 500 ส่วน พืชผลและไม้ดอก ใช้อัตราเจือจาง ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 1 ส่วน ต่อ น้ำ 1,000 ส่วน

6) จุลินทรีย์ป้องกันโรครากและโคนเน่าของพืช สูตร พค.3 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเชื้อสาเหตุโรครากและโคนเน่าของพืชเศรษฐกิจ เช่น ส้ม ทุเรียน สับปะรด ข่างพารา พืชไร่และไม้ดอก นอกจากนี้ยังสามารถปลดปล่อยธาตุอาหารในดินให้เป็นประโยชน์ต่อพืช ซึ่งเป็นการป้องกันการทำลายโรคพืช และทำให้ดินพืชมีความแข็งแรง อัตราการใช้เชื้อควบคุมโรคพืช ที่ขยายในปุ๋ยหมัก 100 กิโลกรัม ในพื้นที่ 1 ไร่

7) สารปรับปรุงบำรุงดิน สูตร พค.4 สารปรับปรุงบำรุงดิน ที่ได้จากการผสมวัสดุธรรมชาติ ใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงสมบัติของดินให้เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืชทุกชนิด และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปุ๋ยเคมีสารปรับปรุงบำรุงดิน ได้แก่ ยิปซัมหินฟอสเฟต ปูนมาร์ล เปลือกกุ้งและปุ๋ยซีเถ้าแกลบและโดโลไมท์ เป็นต้น ใช้ในอัตราส่วนที่เท่ากัน

8) สารกำจัดวัชพืชใบกว้าง สูตร พค.5 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการผลิตกรด และฮอร์โมนสูง ใช้กำจัดวัชพืชโดยใช้ในอัตราเข้มข้นสูง ทำการฉีดพ่นลงบนวัชพืชและทำการไถกลบ เพื่อการเตรียมดินช่วยลดการใช้สารเคมี และเป็นการรักษาลี้แควดล้อม อัตราการใช้ ใช้อัตราเจือจาง 1:1 หรือ 1:5 ฉีดพ่นช่วงแดดจัด ก่อนไถเตรียมดิน 1 วัน

9) สารบำบัดน้ำเสียและขจัดกลิ่นเหม็น สูตร พค.6 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการย่อยสลายเศษอาหารหรือขยะสด เพื่อให้ได้ของเหลวในการนำไปใช้ในการทำความสะอาด สะอาดคอกปลุสัตว์ บำบัดน้ำเสีย และลดกลิ่นเหม็นตามท่อระบายน้ำ อัตราการใช้ ใช้อัตราเจือจาง 1:10 เทลงบริเวณบำบัดทุกวัน หรือทุก 3 วัน

10) สารป้องกันแมลงศัตรูพืช สูตร พค.7 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการสกัดสารที่เป็นประโยชน์จากพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการฉีดพ่นต้นพืช เป็นการ

ป้องกันหรือไล่แมลงศัตรูพืชไม่ให้เข้ามาทำลายพืชที่เพาะปลูกได้ อัตราการใช้พืชไร่และไม้ผลใช้อัตราเจือจาง 1: 200 พืชผักและไม้ผล 1: 500

11) การผลิตเชื้อจุลินทรีย์ละลายฟอสฟอรัสในดินโดยใช้สารเร่ง พด.8 สารเร่ง พด.8 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ละลายฟอสฟอรัสในดินที่ทำการเกษตรเป็นเวลานานขาดการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ ทำให้ดินเป็นกรดและเกิดปัญหาในการใช้ฟอสฟอรัสกับพืชประกอบด้วย เชื้อแบคทีเรียและราการผลิตเชื้อจุลินทรีย์ละลายฟอสฟอรัสในดินโดยใช้สารเร่ง พด.8 หมายถึง จุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการละลายสารประกอบฟอสฟอรัสในดินที่อยู่ในรูปไม่ละลาย โดยการผลิตกรดอินทรีย์บางชนิดออกมาเพื่อละลายฟอสฟอรัสให้อยู่ในรูปที่พืชนำไปใช้ประโยชน์ได้ อัตราการใช้เชื้อ พด.8 ข้าว 100 กิโลกรัมต่อไร่ หว่านตามหลังการไถแปร พืชไร่ พืชผัก หรือไม้ดอกไม้ประดับ 100 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่วางแถวหรือหว่านทั่วแปลงก่อนปลูกพืช ไม้ผล หรือไม้ยืนต้น 3 กิโลกรัมต่อต้น ใส่คลุมเคล้ากับปุ๋ยหมักรองก้นหลุม และวิธีการใช้กับแปลงเพาะกล้า 1 กิโลกรัมต่อพื้นที่ 10 ตารางเมตร ropyให้ทั่วแปลงเพาะกล้า

12) การผลิตเชื้อจุลินทรีย์เพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินเปรี้ยว โดยใช้สารเร่ง พด.9 สารเร่ง พด.9 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์เพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินเปรี้ยวน้อยซึ่งเป็นดินกรดกำมะถันที่มีความรุนแรงของกรดน้อย (pH ไม่ต่ำกว่า 5) จุลินทรีย์เพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินเปรี้ยวหมายถึง จุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการละลายสารประกอบฟอสฟอรัสในสภาพดินเปรี้ยว โดยการผลิตกรดอินทรีย์บางชนิดออกมาเพื่อละลายฟอสฟอรัสให้เป็นประโยชน์ต่อพืชและในดินอัตราและวิธีการใช้เชื้อสารเร่ง พด.9 ข้าว 100 กิโลกรัมต่อไร่ หว่านตามหลังไถกลบตอซังหรือไถแปร พืชไร่ พืชผัก ไม้ดอก ไม้ประดับใส่ 100 กิโลกรัมต่อไร่ ใส่วางแถว ปลูกพืชหรือหว่านทั่วแปลงก่อนปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นใช้ 3 กิโลกรัมต่อต้น ใส่ตอนเตรียมหลุมปลูกโดยคลุกเคล้ากับดินในหลุมปลูก และช่วงพืชเจริญหว่านให้ทั่วทรงพุ่ม แปลงเพาะกล้าใส่ 1 กิโลกรัมต่อพื้นที่ 10 ตารางเมตร หว่านทั่วแปลงเพาะกล้า

13) การใช้สารปรับปรุงดินทรายและดินเสื่อมโทรม พด.10 การเพาะปลูกพืชดินทรายและดินเสื่อมโทรมจะได้ผลผลิตดีจำเป็นต้องปรับปรุงสมบัติของดินทั้งทางเคมีและกายภาพด้วยวัสดุปรับปรุงดินทางการเกษตรที่มีใช้อยู่ทั่วไป เช่น การใส่ปุ๋ยแก้ดินกรด ใส่ปุ๋ยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชปุ๋ยสดใส่อินทรีย์วัตถุเพื่อให้ดินร่วนซุยและอุ้มน้ำดีขึ้น การนำกากเหลือทิ้งเบนทอไนด์จากอุตสาหกรรมการผลิตน้ำมันพืชมาปรับปรุงใช้เป็นสารปรับปรุงดินทรายและดินเสื่อมโทรม (พด.10) โดยนำมาหมักกับวัสดุอินทรีย์อื่นๆและปูน ใช้สารเร่งทำปุ๋ยหมัก พด.1 ก็จะได้สารปรับปรุงดินทรายและดินเสื่อมโทรมที่มีสมบัติทางเคมีและกายภาพที่เหมาะสมที่จะใช้ทางการเกษตร

14) จุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงบำรุงดิน พด.11 เป็นผลิตภัณฑ์จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการตรึงไนโตรเจนจากอากาศเพื่อเพิ่มมวลชีวภาพให้แก่พืชปรับปรุงบำรุงดิน โดยแบ่งออกเป็น จุลินทรีย์ พด.11 สำหรับโสนอัฟริกันและจุลินทรีย์ พด.11 สำหรับปอเทือง ซึ่งจุลินทรีย์ชนิดดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพ สูงในการตรึงไนโตรเจนสำหรับพืชปรับปรุงบำรุงดินชนิดนั้น อีกทั้งยังมีจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการละลายฟอสฟอรัสในดินให้เป็นประโยชน์แก่พืช เพื่อการใช้ประโยชน์พืชปรับปรุงบำรุงดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อัตราและวิธีการใช้ปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อจุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงบำรุงดิน พด.11 (ปอเทือง) หวานปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อ พด.11 (ปอเทือง) ให้ทั่วพื้นที่ที่ปลูก หรือโรยในแถวร่องปลูก 100 กิโลกรัมต่อไร่หรือหวานเมล็ดพันธุ์ปอเทืองอัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ อัตราและวิธีการใช้ปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อจุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงบำรุงดิน พด.11 (โสนอัฟริกัน) หวานปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อ พด.11 (โสนอัฟริกัน) ให้ทั่วพื้นที่ที่ปลูก หรือโรยในแถวร่องปลูก 100 กิโลกรัมต่อไร่หรือ หวานเมล็ดโสนอัฟริกันที่แช่แล้ว 1 คืบ อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่

15) ปุ๋ยชีวภาพ พด.12 ปุ๋ยชีวภาพ พด.12 เป็นกลุ่มจุลินทรีย์ที่สามารถสร้างธาตุอาหารหรือช่วยให้ธาตุอาหารเป็นประโยชน์กับพืชเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินและสร้างฮอร์โมนส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืช ประกอบด้วย จุลินทรีย์ 4 ประเภทได้แก่ จุลินทรีย์ที่ให้ธาตุอาหารไนโตรเจน,จุลินทรีย์ที่ให้ธาตุอาหารฟอสฟอรัสและจุลินทรีย์ที่ให้ธาตุอาหารโพแทสเซียม อัตราการใช้และวิธีใช้ปุ๋ยหมักที่ขยายเชื้อปุ๋ยชีวภาพ พด.12 อัตราการใช้ข้าวไร่ 300 กิโลกรัมต่อไร่ หวานให้ทั่วพื้นที่ช่วงเตรียมดินปลูก พืชไร่ พืชผัก หญ้าอาหารสัตว์ ใช้ 300 กิโลกรัมต่อไร่ใส่ระหว่างแถวตามแนวปลูกพืชแล้วคลุกเคล้ากับดิน ไม้ผลหรือไม้ยืนต้น ใช้ 3-5 กิโลกรัมต่อต้นเตรียมหลุมปลูก ใส่โดยคลุกเคล้ากับดินรองไว้ก้นหลุมสำหรับพืชที่เจริญเติบโตแล้วให้ใส่รอบทรงพุ่มหรือหวานให้ทั่วภายใต้ทรงพุ่ม

สรุปได้ว่าหมอดินอาสาแต่ละประเภทจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดินเป็นอย่างดีเพื่อที่จะนำความรู้ถ่ายทอดแก่เกษตรกรต่อไป ซึ่งความรู้ดังกล่าวได้แก่ พืชปุ๋ยสด หญ้าแฝก การไถกลบตอซัง ปุ๋ยหมัก พด.1 ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ พด.2 จุลินทรีย์ป้องกันโรครากและโคนเน่าของพืช พด. 3 สารปรับปรุงบำรุงดิน พด.4 สารกำจัดวัชพืช พด. 5 สารบำบัดน้ำเสียและขจัดกลิ่นเหม็น พด.6 สารป้องกันแมลงศัตรูพืช พด.7 การผลิตเชื้อจุลินทรีย์ละลายฟอสฟอรัสในดิน พด.8 การผลิตเชื้อจุลินทรีย์เพิ่มความเป็นประโยชน์ของฟอสฟอรัสในดินเปรี้ยว พด. 9 การใช้สารปรับปรุงดินทรายและดินเสื่อมโทรม พด.10การใช้สารปรับปรุงดินทรายและดินเสื่อมโทรม พด.10 จุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงบำรุงดิน พด.11 และปุ๋ยชีวภาพ พด.12

3.4 การคัดเลือกหมอดินอาสา กรมพัฒนาที่ดิน (2547(ข) : 57-60) ให้เห็นการเชื่อมโยงของการคัดเลือกในแต่ละระดับรายละเอียดดังนี้

3.4.1 วิธีการคัดเลือกหมอดินอาสาประจำตำบล

เนื่องจากต้องสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาประจำตำบลให้ครบทุกตำบลทั่วประเทศเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการต่างๆเช่น โครงการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบล โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้ จึงได้จำแนกวิธีการคัดเลือก/แต่งตั้ง เพื่อสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) การแต่งตั้งหมอดินอาสาประจำตำบล มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

(1) สถานีพัฒนาที่ดินคัดเลือกหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด และพิจารณาแล้วเห็นว่าเหมาะสมสามารถนำข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน ที่ได้รับไปใช้และถ่ายทอดให้เกษตรกรอื่นได้เป็นหมอดินอาสาประจำตำบล

(2) แจ้งให้หมอดินอาสาประจำหมู่บ้านทราบว่ากรมพัฒนาที่ดิน แต่งตั้งหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านท่านใดเป็นหมอดินอาสาประจำตำบล และแจ้งรายชื่อหมอดินอาสาประจำตำบล ให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการ เกษตรชุมชนทราบเพื่อประสานการดำเนินงานต่อไป

(3) นำหมอดินอาสาประจำตำบลที่ได้รับการแต่งตั้ง เข้ารับการฝึกอบรมตามเป้าหมายของ โครงการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรหลังการพักชำระหนี้

(4) แจ้งหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลให้ผู้ได้รับแต่งตั้งทราบ ให้ข้อมูลข่าวสารงานของกรมพัฒนาที่ดิน สอนวิธีการเก็บข้อมูลความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ สภาพปัญหาต่างๆ การกรอกแบบสอบถาม เทคนิคการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรอื่น การประสานกับเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการนำแผนปฏิบัติการพัฒนาทรัพยากรที่ดินไปใช้ปฏิบัติ

2) การคัดเลือกหมอดินอาสาประจำตำบล มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ให้หมอดินอาสาทำการคัดเลือกกันเอง ภายหลังจากที่ได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกันดี แล้ว จากการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในการฝึกอบรม

(2) คัดเลือกหมอดินอาสาประจำตำบลโดยให้หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ภายในตำบลนั้นๆ ประชุมปรึกษาหารือ เสนอตัวแทน และคัดเลือกโดยวิธีเปิดเผย หรือวิธีลับแล้วแต่ตกลงกัน คัดเลือกหมอดินอาสาประจำตำบลๆ ละ 1 คน

(3) ให้หมอดินอาสาประจำตำบล มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี

(4) ให้แต่งตั้งผู้ช่วยหมอดินอาสาประจำตำบล 1 คน โดยแต่งตั้งหมอดินอาสาผู้ที่ได้คะแนนรองลงมา

(5) แจ้งรายชื่อหมอดินอาสาประจำตำบลให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรชุมชนทราบเพื่อประสานการดำเนินงานต่อไป

3.4.2 วิธีการคัดเลือกหมอดินอาสาประจำอำเภอ (หากพื้นที่ใดมีความพร้อม) มี 4 วิธีการดังนี้

- 1) หลังจากทำการฝึกอบรมหมอดินอาสา และคัดเลือกหมอดินอาสาประจำตำบลได้แล้ว จะทำการคัดเลือกหมอดินอาสาประจำอำเภอ อำเภอละ 1 คน โดยให้หมอดินอาสาประจำตำบลที่ได้รับคัดเลือก ออกมาหน้าเวทีกล่าวปราศรัย แสดงวิสัยทัศน์ คนละ 3 – 5 นาที แล้วให้หมอดินอาสาประจำตำบล คัดเลือกโดยวิธีเปิดเผย
- 2) เมื่อได้หมอดินอาสาประจำอำเภอแล้ว ให้หมอดินอาสาประจำอำเภอกล่าวขอบคุณ แล้วมอบหมายภาระหน้าที่หมอดินอาสาประจำอำเภอ แล้วติดตามงานต่อไป
- 3) ให้แต่งตั้งผู้ช่วยหมอดินอาสาประจำอำเภอ 1 คน โดยแต่งตั้งหมอดินอาสาผู้ที่ได้คะแนนรองลงมา
- 4) แจ้งรายชื่อหมอดินอาสาประจำอำเภอให้หมอดินอาสาทราบ และแจ้งหน่วยงานอื่นๆ เพื่อประโยชน์ในการประสานต่อไป

3.4.3 วิธีการคัดเลือกหมอดินอาสาประจำจังหวัด (หากพื้นที่ใดมีความพร้อม)

ใช้แนวทางการคัดเลือกเช่นเดียวกับการคัดเลือกหมอดินอาสาประจำอำเภอ โดยคัดเลือกจากผู้ที่ได้รับเลือกเป็นหมอดินอาสาประจำอำเภอ ทั้งนี้ในระยะต้นอาจใช้วิธีแต่งตั้งโดยเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินก็ได้

3.5 การติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่ายหมอดินอาสา กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

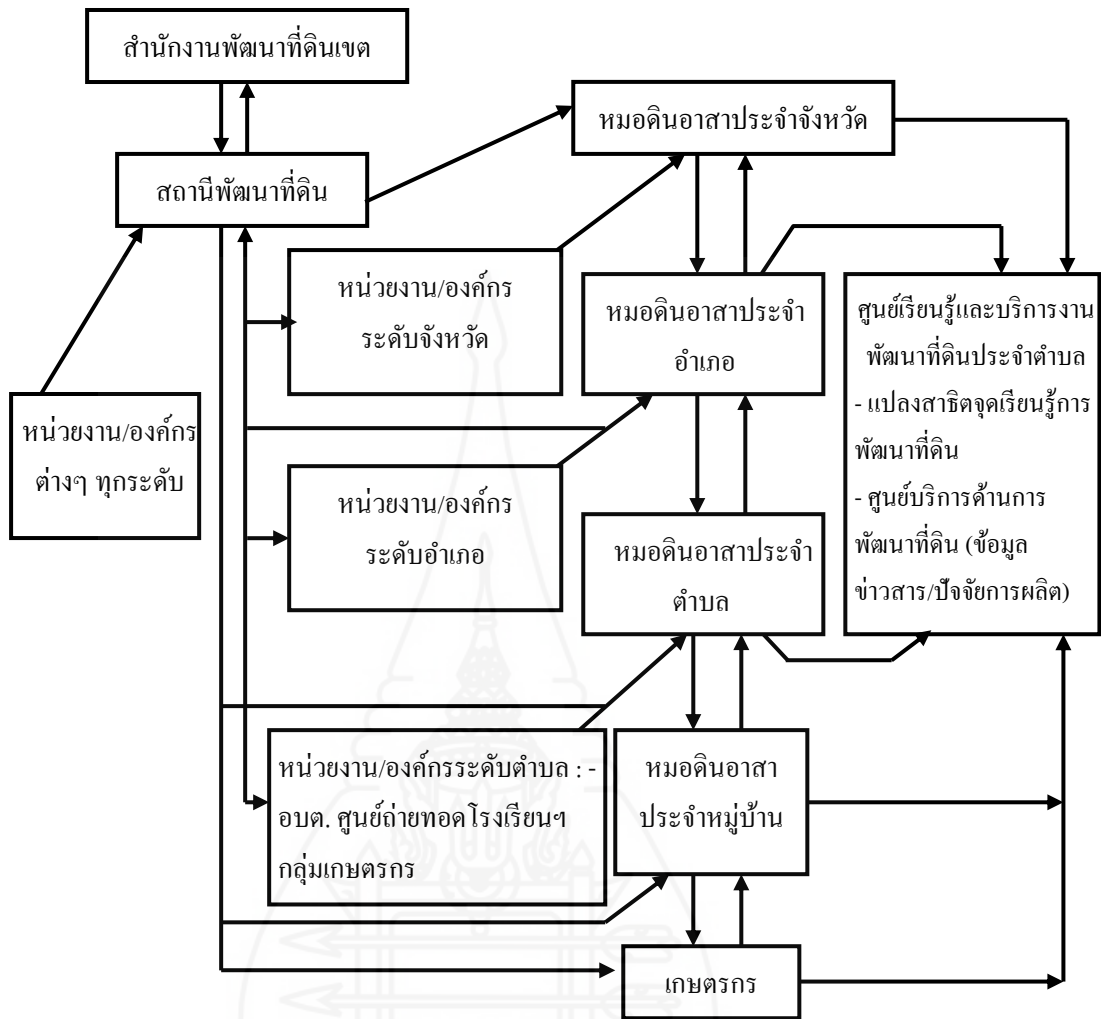
เครือข่ายหมอดินอาสาในระดับต่างๆ จะได้รับติดต่อสื่อสาร ข่าวสาร ข้อมูลผ่านทางเจ้าหน้าที่ของสถานีพัฒนาที่ดินในระดับจังหวัด อำเภอ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน องค์กร ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล ตลอดจน องค์กรบริหารส่วนตำบล ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล โรงเรียน ซึ่งเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินจะออกไปร่วมประชุม พบปะ ตรวจสอบ ติดตาม รับแบบแสดงความเหมาะสม อย่างน้อยเดือนละครั้ง หรือเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินอาจได้รับการติดต่อจากเครือข่ายหมอดินอาสา เช่น การจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ พืชปุ๋ยสด เป็นต้น

นอกเหนือจากการติดต่อสื่อสารผ่านทางเจ้าหน้าที่ที่จะออกไปตรวจสอบแล้ว กรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำเอกสาร จดหมายข่าวหมอดินจัดส่งให้หมอดินอาสาทุกท่านทางไปรษณีย์ราย 2 เดือน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแจ้งข่าวสาร ความเคลื่อนไหว การทำกิจกรรมต่างๆ ของ

เครือข่ายหมอดินอาสาอื่นๆ หรือเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน เผยแพร่ข้อมูลการคิดค้นเทคโนโลยีของเครือข่าย

ความมุ่งหวังที่สำคัญของกรมพัฒนาที่ดินของการติดต่อสื่อสาร กรมพัฒนาที่ดิน คาดหวังให้แต่ละเครือข่ายหมอดินอาสาในระดับต่างๆ ในตำบลต่างๆ ได้มีการติดต่อสื่อสาร ระหว่างกันและกันในลักษณะการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล การถ่ายทอดความรู้ในเรื่องที่แต่ละ เครือข่ายมีความชำนาญ แตกต่างกัน การมีกิจกรรมพบปะ ปรึกษาหารือระหว่างเครือข่ายในระดับ ต่างๆ และอื่นๆ ซึ่งต่อไปกรมพัฒนาที่ดินจะจัดทำข่าวสารภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมอดินอาสา ที่ได้นำผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดินไปปรับใช้ตัดแปลงเทคโนโลยีจนเกิดเป็นผลสำเร็จเป็นภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ให้รับทราบเพื่อหมอดินอาสาจะได้ติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน และกันเครือข่ายต่อไป เครือข่ายการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภาครัฐดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 เครือข่ายหมอดินอาสากับการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน (2547: 12)

3.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา

- 3.6.1 การอบรมเพิ่มความรู้ใหม่ๆ เป็นระยะๆ รับเอกสารจดหมายข่าวหมอดินราย 2 เดือน
- 3.6.2 ได้รับเกียรติยศและอุปกรณ์เครื่องมือที่กรมพัฒนาที่ดินจัดหาให้ ศักดิ์ศรีความยอมรับจาก เกษตรกรในหมู่บ้านในฐานะที่นำเอกสารงานพัฒนาความเจริญมาสู่หมู่บ้าน ตำบล

3.6.3 ได้รับการประกาศยกย่อง เชิดชู ในกรณีที่มีผลงานช่วยเหลือทางราชการ อย่างดีเด่นที่ผ่านการคัดเลือกแล้ว จะได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องเชิดชู ซึ่งจะมีการคัดเลือก ในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค เพื่อรับรางวัลจากกรมพัฒนาที่ดิน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทุกปี

3.6.4 สำหรับหมอดินอาสาประจำตำบล ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินได้มอบภารกิจ เป้าหมายกิจกรรมดำเนินงานที่แน่ชัดในปีงบประมาณ 2547 จะมีผลตอบแทนดังนี้

- 1) ค่าตอบแทนจากการที่หมอดินอาสาประจำตำบลเก็บตัวอย่างดินมา วิเคราะห์ เพื่อหาค่าธาตุอาหาร NPK และค่าความเป็นกรดเป็นด่างของดิน ตัวอย่างดินละ 30 บาท
- 2) ค่าเบี้ยเลี้ยง/ยานพาหนะ ให้กับหมอดินอาสาประจำตำบล ที่ออก ปฏิบัติงานคลินิกดินเคลื่อนที่ ร่วมกับหน่วยพัฒนาที่ดินการเบิกจ่ายเทียบเท่าข้าราชการระดับ 1 การปฏิบัติงานไม่เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ครั้งละ 2 วัน
- 3) ในกรณีมีแปลงสาธิตในพื้นที่ของหมอดิน จะได้รับการจ้างเป็นค่าจ้าง แรงงานรายวันเพื่อดำเนินการดูแล รักษา แปลงสาธิตนั้นๆ
- 4) ได้รับการจ้างเหมาในการดำเนินการผลิตและปลูกพร้อมดูแลรักษาแฝก ในอัตราเมตรละประมาณ 9 บาท
- 5) ได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ
- 6) อื่นๆ ตามความเหมาะสม

3.7 การพัฒนาหมอดินอาสาด้วยการฝึกอบรมประจำปี 2547 กรมพัฒนาที่ดิน (2547: 28) ได้เน้นว่า มีนโยบายให้พัฒนาหมอดินอาสาประจำตำบลและประจำหมู่บ้านให้สามารถทำ หน้าที่เสมือนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เป็นเครือข่ายในการให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ ครอบคลุมหมู่บ้านทั่วประเทศ และเป็นกลไกขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของการพัฒนามุ่งให้เกษตรกร 2 ล้านครอบครัว สามารถเพิ่มผลผลิตร้อยละ 10 และลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรร้อยละ 30 ตลอดจนสนับสนุนนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการดำเนินงานปีแห่งความปลอดภัย ด้านอาหาร ปี 2547

ดังนั้น กรมพัฒนาที่ดิน จึงได้เร่งรัดให้มีการพัฒนาหมอดินอาสาด้านการฝึกอบรม ให้หมอดินอาสาสามารถปฏิบัติงานรองรับเป้าหมายที่กรมพัฒนาที่ดินได้มอบภารกิจให้กับหมอดินอาสาประจำตำบล และหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน สำหรับการอบรมหมอดินอาสาประจำอำเภอ หรือจังหวัด หน่วยใด

มีความพร้อมให้การดำเนินการได้ ทั้งนี้กรมพัฒนาที่ดินจะสนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินงานการเป็นการเฉพาะซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้หมอดินอาสาประจำตำบลและหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ตระหนักในเรื่องต่อไปนี้

- 1) รับผิดชอบภารกิจที่กรมพัฒนาที่ดินมอบให้ดำเนินการ ในการขยายผลการพัฒนาถึงหมู่บ้านให้สามารถบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ดิน ปี 2547
- 2) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ เพื่อเพิ่มทักษะที่สำคัญแก่หมอดินอาสาให้สามารถปฏิบัติงานได้เสมือนเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน
- 3) เพื่อได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์ ในการเป็นเครือข่ายหมอดินอาสาซึ่งกันและกัน

3.7.1 รูปแบบและหลักสูตรการฝึกอบรม กรมพัฒนาที่ดิน (2547(ก): 29) ได้กล่าวไว้ว่า

1) การฝึกอบรมของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ใช้ระยะเวลา 1 วัน
รายละเอียด ดังนี้

- (1) บทบาทภารกิจของหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน (3 ชั่วโมง)
- (2) การศึกษาดูงานในพื้นที่ (2 ชั่วโมง)
- (3) การสรุปดูงานฝึกอบรม (1.15 ชั่วโมง)

2) การฝึกอบรมของหมอดินอาสาประจำตำบล มี 2 ครั้ง รายละเอียด ดังนี้

(1) ครั้งที่ 1 ใช้ระยะเวลา 2 วัน เนื้อหาของการฝึกอบรม คือ

ก. บทบาทภารกิจของหมอดินอาสาประจำ (3 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์ ให้รับผิดชอบภารกิจที่กรมพัฒนาที่ดินมอบให้ในปี 2547

สามารถนำไปปฏิบัติงานขยายเครือข่ายหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน

เนื้อหา เครือข่ายหมอดินอาสาระดับต่างๆ บทบาทภารกิจหมอดินอาสาประจำตำบล กิจกรรม เป้าหมาย การรายงานผลการปฏิบัติงาน

การขยายเครือข่ายให้หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ให้มีการชักนำเกษตรกรในหมู่บ้าน ให้มีการใช้ พด.1 พด.2 พด. 3 หญ้าแฝก พันธุ์พืชปุ๋ยสด โดยกรมพัฒนาที่ดินสนับสนุนวัสดุการเกษตรให้

จุดมุ่งหมาย เนื่องในการดำเนินงาน การบริการ การจัดการในการรับผิดชอบของหมอดินอาสาประจำตำบล ในกิจกรรมแปลงสาธิตจุดเรียนรู้งานพัฒนาที่ดินประจำตำบล ศูนย์บริการงานพัฒนาที่ดินตำบล ที่เป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับถ่ายทอดเทคโนโลยี ศึกษาดูงาน และเป็นตัวอย่างในด้านการพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกร หรือหน่วยงานอื่นๆภายในตำบล

การชี้แจง ทำความเข้าใจ ในวัสดุอุปกรณ์ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่บรรจุใน
กระเป๋ามอดินอาสา วิธีการใช้ แบบแสดงความต้องการวัสดุ ใบรับ-ส่งวัสดุ

**การติดต่อสื่อสารระหว่างมอดินอาสาประจำตำบล กับมอดินอาสา
ประจำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ สถานีพัฒนาที่ดิน**

**การคัดเลือกมอดินอาสาประจำอำเภอโดยการเสนอชื่อ และแสดง
วิสัยทัศน์** โดยมีการชี้แจงให้ทราบในวันแรก เพื่อเปิดโอกาสให้มอดินอาสาประจำตำบล ได้พบปะ
พูดคุยกันเองในระหว่างการฝึกอบรม จนถึงวันสุดท้ายก็จะเป็นการคัดเลือกกันเอง เมื่อเลือกได้แล้ว
ให้มอดินอาสาประจำอำเภอแจ้งสถานที่วิธีการติดต่อสื่อสารให้มอดินอาสาประจำ ตำบล และ
เจ้าหน้าที่ที่สถานีพัฒนาที่ดินทราบเพื่อการประสานการทำงานร่วมกันต่อไป

เรื่องอื่นๆ หากมีเวลาเหลือ เช่น การชี้แจงเรื่องแบบสอบถามความต้องการ
ของชาวบ้านในพื้นที่ที่จะขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากกรมพัฒนาที่ดิน

วิธีการ บรรยาย ตอบข้อซักถาม แจกกระเป๋ามอดินอาสา และชุดสาร
เร่งพด. 1, พด. 2 และ พด. 3 ในวันฝึกอบรมจำนวนหนึ่ง

หมายเหตุ ในการชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องผลตอบแทนที่มอดินอาสาจะ
ได้รับจากกรมพัฒนาที่ดินต้องมีการชี้แจงให้มอดินอาสาเข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน มิฉะนั้นอาจจะ
มีปัญหาตามมาภายหลัง

ข. การอ่านใช้ประโยชน์แผนที่กลุ่มชุดดิน (1 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์ ให้สามารถอ่านใช้ประโยชน์แผนที่กลุ่มชุดดิน (ของตำบล)
ในการแนะนำมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน และเกษตรกรให้สามารถปลูกพืชตามความเหมาะสมกับ
ดิน

เนื้อหา ทบทวนการอ่าน การใช้แผนที่กลุ่มชุดดิน(ของพื้นที่ตำบล)เพื่อ
ปลูกพืชเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับดินและแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติวิธีการอ่านใช้แผนที่กลุ่มชุดดินตำบล
คำแนะนำการจัดการดินเพื่อแก้ไขปัญหาที่พบ(ผู้เข้ารับการอบรมจะได้แผนที่กลุ่มชุดดินและตาราง
ความเหมาะสมของดินกับการปลูกพืช ตำบลที่รับผิดชอบ)

วิธีการ บรรยาย ซักถาม แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติการอ่านการใช้แผนที่กลุ่มชุด
ดินกับตารางความเหมาะสมของดินกับการปลูกพืชในตำบล ที่มอดินอาสาประจำตำบลนั้น
รับผิดชอบ

ค. การวิเคราะห์ดินเบื้องต้น (2.45 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์ ให้สามารถใช้เครื่องมือวิเคราะห์และแปลผลการวิเคราะห์
ดินได้

เนื้อหา ทบทวนหลักการวัตถุประสงค์ของเครื่องมือวิเคราะห์ดิน

วิธีการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ดิน และการอ่านแปลผลจากการวิเคราะห์ดินและฝึกปฏิบัติวิธีการวิเคราะห์ดินโดยใช้เครื่องมือตรวจวิเคราะห์ดินอย่างง่าย และเน้นการอ่านแปลผลผลการวิเคราะห์ดินที่ได้ในการนำไปส่งเสริมแนะนำเกษตรกรต่อไป

วิธีการ บรรยาย แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติจากของจริง

หมายเหตุ ผู้เข้ารับการอบรมต้องนำเครื่องมือวิเคราะห์ดินที่กรมพัฒนาที่ดินจัดหาให้มาด้วย

ง. เทคนิคการเป็นวิทยากร (2 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มทักษะเทคนิค วิธีการเป็นวิทยากรที่ดีมีบุคลิกเป็นที่น่าเชื่อถือ

เนื้อหา บรรยายคุณลักษณะวิทยากรที่ดี เทคนิคการใช้ไมโครโฟน

ท่าทางในขณะที่บรรยายและการจัดลำดับขั้นตอนการบรรยายและ ฝึกปฏิบัติโดยแบ่งกลุ่ม ให้ผู้ที่มีรายชื่อเป็นวิทยากรฝึกบรรยายหน้าชั้นในหัวข้อที่ถนัดคนละ 3-5 นาที ภายใต้อการควบคุมและชี้แจงจากวิทยากรของสถานีพัฒนาที่ดิน และสำนักงานพัฒนาที่ดิน

วิธีบรรยาย แบ่งกลุ่มและฝึกปฏิบัติ

จ. การศึกษาดูงานนอกสถานที่ (4.30 ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์ ให้สามารถนำไปถ่ายทอดให้หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน แลเกษตรกรรู้วิธีใช้และประโยชน์ได้รับ ตลอดจนรู้วิธีการยื่นแบบฟอร์มความต้องการวัสดุมาเพื่อสถานีพัฒนาที่ดิน จะสนับสนุนให้ต่อไป

เนื้อหาศึกษาดูงานในพื้นที่ที่กำหนด ทบทวน ให้รู้จักผลิตภัณฑ์แต่ละตัว ให้รู้ถึงวิธีผลิตและวิธีใช้ตัวแทนหมอดินอาสาบรรยายประสบการณ์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน

วิธีการ ดูงานในพื้นที่ที่มีการบรรยายแลกเปลี่ยนความรู้กับเกษตรกรเจ้าของแปลงหรือตัวแทนหมอดินอาสาที่มีความถนัดในแต่ละผลิตภัณฑ์ เป็นผู้บรรยายตอบข้อซักถามแต่ละผลิตภัณฑ์ กับผู้เข้ารับการอบรมในแปลงปลูก การสาธิตวิธีการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนอนุรักษ์ดินและน้ำ ในการผลิตพืชเพื่อไม่ป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและสภาพแวดล้อม สนับสนุนปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหาร ปี 2547 ได้อย่างไรภายหลังการศึกษาดูงานในพื้นที่ ให้มีการสรุปผลการดูงานในพื้นที่ โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินเป็นผู้นำการอภิปราย และคัดเลือกหมอดินอาสาที่มีประสบการณ์ปฏิบัติ และมีความชำนาญจากการใช้

ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดขึ้นร่วมอภิปรายในที่ประชุมใหญ่ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความ
 คิดเห็นและเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

3) การฝึกอบรมของหมอดินอาสาประจำอำเภอและจังหวัด รายละเอียด
 เพิ่มเติม

(1) การยกร่างเอกสารการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต
 และสถานีพัฒนาที่ดิน ควรมีการพิจารณาร่วมกันในการยกร่างเนื้อหาของการฝึกอบรมให้เป็นไป
 ตามกรอบหลักสูตรที่กรมพัฒนาที่ดิน ได้กำหนดและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้การ
 ฝึกอบรมของแต่ละสถานีพัฒนาที่ดินได้มาตรฐานและมีทิศทางเดียวกัน ดำเนินงานในลักษณะทีม
 โดยใช้ความรู้ความสามารถและทักษะของนักวิชาการ รวมถึงประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของ
 เจ้าหน้าที่สถานี เป็นหลักการในการในการยกร่าง และทำการปรับปรุงและพัฒนาให้ขักร่างเอกสาร
 ฝึกอบรม มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลเป้าหมายอย่างต่อเนื่องทุกปี

(2) การจัดทำแผนปฏิบัติการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน
 จัดทำแผนปฏิบัติการฝึกอบรมแต่ละหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบาย/แนวทางการดำเนินงาน
 รวมถึงสภาพพื้นที่ มีรายละเอียด เป้าหมายวัตถุประสงค์ ระยะเวลาการดำเนินงาน และรายละเอียด
 ค่าใช้จ่ายให้พร้อม (และหากเป็นไปได้ควรให้หมอดินอาสาในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผน
 ด้วย เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการที่ดีมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ การเปิด
 โอกาสให้หมอดินอาสามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการฝึกอบรมนี้ จะช่วยทำให้การเตรียม
 การในเรื่องภารกิจอื่นๆที่รับผิดชอบในพื้นที่เป็นไปด้วยดีเช่นกัน)

(3) การเตรียมการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน หรือผู้จัดการ
 ฝึกอบรมเตรียมการประสานงานเตรียมงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่รวมถึงวิทยากรให้พร้อม
 ดังนี้

(4) การประสานงาน เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินทำหนังสือแจ้งหมอดิน
 อาสาเข้ารับการอบรม และควรให้มีการตอบรับด้วยความชัดเจนในการเตรียมการ ในกรณีที่มี
 เครื่องช่วยเป็นหมอดินตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ก็จะทำให้การประสานงานในส่วนนี้เป็นไปอย่าง
 รวดเร็วและราบรื่นมากขึ้น นอกจากนี้ ต้องเตรียมการทำหนังสือแจ้งประธานในพิธีเปิดการ
 ฝึกอบรมและผู้มีเกียรติมาร่วมพิธี รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ ทุกแขนงเท่าที่สามารถ
 ดำเนินการได้

(5) การเตรียมงบประมาณ เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินทำการขออนุมัติ
 หลักการในเรื่องการฝึกอบรมและงบประมาณ รวมถึงเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ในระยะต้น

(6) การเตรียมสถานที่ฝึกอบรมรวมทั้งโสตทัศนูปกรณ์ เนื่องจากสถานที่ที่จัดฝึกอบรม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการฝึกอบรม ดังนั้นจึงต้องมีการประสานเตรียมการสถานที่ฝึกอบรมที่เหมาะสม และสะดวกในการเดินทาง พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ให้พร้อม(และหากไม่จำเป็น ควรหลีกเลี่ยงการใช้โรงแรม) และใช้อาคารฝึกอบรมหรืออาคารสำนักงาน ที่กรมพัฒนาที่ดินได้สร้างไว้ในพื้นที่

(7) การเตรียมวิทยากร รวมทั้งเอกสารและสื่อประกอบการบรรยายควรมีการประสานวิทยากรล่วงหน้า(หากเป็น ทางสำนักพัฒนาที่ดินเขตควรใช้ทีมวิทยากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ของกลุ่มและฝ่ายต่างๆควบคู่กับเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดิน และตัวแทนหมอดินอาสาที่มีความรู้ความชำนาญ มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้เป็นหลักเพื่อทำให้เกิดองค์การการเรียนรู้ที่ดีเป็นการพัฒนาองค์การไปในตัว) ผู้จัดการฝึกอบรมควรทำการรวบรวมหัวข้อวิชาให้เป็นรูปเล่มเดียวกันครบทุกวิชา เพื่อเป็นคู่มือให้หมอดินอาสาทุกระดับ ได้นำไปศึกษาและปฏิบัติต่อไป นอกจากนี้ จัดเตรียมเอกสารอื่นๆ และสื่อที่เป็นความรู้เช่น แผ่นปลิว แผ่นพลิก แผ่นพบ โปสเตอร์ แผ่นภาพเทปเพลง/CD หมอดิน และแบบฟอร์มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับใบสำคัญการเงิน ใบเบิกวัสดุ (เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด หญ้าแฝก สารเร่ง พด.1 ,พด.2 และพด.3)เป็นต้น

(8) การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ ได้แก่ สารเร่ง พด. 1, พด. 2 และ พด. 3 พร้อมวัสดุอุปกรณ์เพื่อสาธิตวิธีการใช้ เสื่อและกระเป่า รวมทั้งเครื่องเขียนและเครื่องมือวิเคราะห์ดินอย่างง่ายที่ต้องใช้ในการสาธิตและการอบรมเป็นต้น

(9) การฝึกอบรมเนื้อหาที่ใช้ในการอบรมหมอดินอาสา มีแนวทางตามกรอบหลักสูตรที่ได้กำหนด กล่าวคือ ในหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน จะเน้นลักษณะการเพิ่มศักยภาพความรู้และการทบทวนความรู้เดิม และการรับทราบบทบาทที่กรมพัฒนาที่ดิน กำหนดไว้ในกรณีที่เป็นหมอดินอาสารายเดิม แต่จะเน้นการอบรมให้ความรู้ด้านการพัฒนาที่ดินตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หากเป็นหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านรายใหม่

ส่วนในหมอดินอาสาประจำตำบล อำเภอ หรือจังหวัด จะมีแนวทางการบรรยายหัวข้อวิชาการต่างๆ ในลักษณะการทบทวนและเน้นการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ดินอย่างง่ายและการอ่านค่าพิกัดในแผนที่ เป็นหลัก นอกจากนี้ จะเน้นเป็นพิเศษในเรื่องนโยบายการดำเนินงานรัฐบาล เช่น เรื่องเกษตรอินทรีย์หรือความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) กับการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน และการตอบสนองนโยบายของกรมพัฒนาที่ดินในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรดินและที่ดิน เช่น นโยบาย เพิ่มผลผลิต 10 เปอร์เซ็นต์ ลดค่าใช้จ่าย10 เปอร์เซ็นต์ ลดสารเคมี30 เปอร์เซ็นต์ เป็นต้น และรวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มหมอดินอาสา เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาองค์การการเรียนรู้ของหมอดินอาสาในระดับต่างๆ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ จะเปิด

โอกาสให้มีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นด้วยและที่ขาดเสียมิได้ในการฝึกอบรมแต่ละรุ่น คือ การจัดให้มีการเลือกตั้งประธาน/รองประธาน/กรรมการ/เลขานุการในแต่ละรุ่น เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่ม/สร้างเครือข่าย/ประสานงาน/ร่วมกิจกรรมในโอกาสต่อไป ตัวประธานที่ได้รับการเลือกตั้งก็จะเป็นตัวแทนของหมอดินอาสาในระดับต่างๆ เป็นหมอดินอาสาประจำตำบล อำเภอ หรือ จังหวัด แล้วแต่กรณี

(10) การประเมินผลการฝึกอบรมควรมีการจัดทำแบบฟอร์มประเมินผลทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม ลักษณะแบบฟอร์มควรสะดวกต่อการแสดงความคิดเห็น (แบบง่ายๆ) ทั้งนี้ ควรมีสาระที่ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อเป็นข้อมูลนำไปประกอบพิจารณาพัฒนาฝึกอบรมในครั้งต่อไป และควรมีการประเมินผลด้านการติดตามผลการปฏิบัติงานหมอดินอาสา หลังการฝึกอบรมด้วย เพราะจะเป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริง

กรมพัฒนาที่ดิน (2546(ค): 1-2) ได้กล่าวไว้ว่า หมอดินอาสาประจำตำบล จะต้องฝึกอบรม หลักสูตร “การพัฒนาหมอดินอาสาประจำตำบล ปีงบประมาณ 2546”

การฝึกอบรมหมอดินอาสาประจำตำบลมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1) เพื่อให้หมอดินอาสาประจำตำบลมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้แผนที่ ข้อมูลกลุ่มชุดดิน ข้อมูลแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ และสามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

2) สามารถใช้อุปกรณ์ตรวจสอบวิเคราะห์ดิน โดยสามารถแปลผลการวิเคราะห์ดินและบันทึกผลได้

3) สามารถเป็นวิทยากรบรรยาย และสาธิตงาน ด้านการพัฒนาที่ดิน ประจำศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลได้

4) การเตรียมการฝึกอบรม การเตรียมตัวของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขตร่วมกับสำนักงานฝึกอบรม ทำการคัดเลือกวิทยากร ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด วิชาความรู้เรื่องการพัฒนาที่ดิน งาน/โครงการ/กิจกรรม ที่กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการ และสามารถถ่ายทอด “เทคนิคการเป็นวิทยากร ” ให้แก่หมอดินอาสาได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

การเตรียมหมอดินอาสาที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเป็นวิทยากร เนื่องจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเป็นวิทยากร มีอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับการฝึกอบรม จึงควรมีการคัดเลือก หมอดินอาสา ตำบลละ 1 คน ซึ่งอาจจะเป็นหมอดินอาสาประจำตำบลหรือไม่ก็ได้

5) การอบรม การฝึกอบรม การฝึกอบรมหมอดินอาสาประจำตำบล มีกำหนดการอบรมออกเป็น 2 วัน โดยมีหัวข้อที่จะอบรมดังนี้

หัวข้อวิชา

- 1) เทคนิคการเป็นวิทยากรหมอดินอาสา 2 ชั่วโมง
- 2) ฝึกปฏิบัติการเป็นวิทยากรหมอดินอาสาความรู้เรื่องดินกลุ่มชุดดิน 6 ชั่วโมง
- 3) ระบบข้อมูลดินและแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ 1 ชั่วโมง
- 4) แผนพัฒนาทรัพยากรดินระดับตำบล และการสนับสนุนศูนย์บริการ 1 ชั่วโมงและถ่ายทอดเทคโนโลยี
- 5) การใช้ปุ๋ยในการปรับปรุงบำรุงดิน การใช้แฟกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ 2 ชั่วโมง
- 6) การเก็บตัวอย่างดิน 30 นาที
- 7) การใช้อุปกรณ์ตรวจสอบวิเคราะห์ดิน 1.30 ชั่วโมง
- 8) แบ่งกลุ่มสาธิตและฝึกใช้อุปกรณ์ตรวจสอบดิน 1.30 ชั่วโมง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การฝึกอบรมของหมอดินประจำตำบล กำหนดอบรมในหลักสูตรการพัฒนาหมอดินอาสาประจำตำบล ซึ่งใช้เวลาในการฝึกอบรมจำนวน 2 วัน ซึ่งในการอบรมในแต่ละปีงบประมาณ ปัจจุบันยังคงใช้ชื่อหลักสูตรว่าหลักสูตร “การพัฒนาหมอดินอาสาประจำตำบล” เช่นเคย แต่หัวข้อวิชาที่ฝึกอบรมอาจจะเปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจาก กรมพัฒนาที่ดิน ได้ทดลองผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมาเช่น พด.11 และ พด.12 เป็นต้น ดังนั้นการอบรมในแต่ละปีงบประมาณจึงมีการเสนอข่าวสารข้อมูลใหม่ๆ ใช้แก่หมอดินอาสาธิบดีด้วย

4. บริบทจังหวัดนครพนม

4.1 สภาพภูมิประเทศ

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครพนม (2544: 2-6) ได้สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับจังหวัดนครพนมในประเด็นที่จำเป็นดังนี้

4.1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

1) ลักษณะทางภูมิประเทศ จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพื้นที่มีลักษณะเลียบยาวตามแนวชายฝั่งขวาของแม่น้ำ

โขง ประมาณ 153 กิโลเมตร อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-18 องศาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 104 – 105 องศาตะวันออก มีระยะทางจากกรุงเทพมหานครประมาณ 735 กิโลเมตร จังหวัดนครพนม มีพื้นที่ประมาณ 5,512 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,445,400 ไร่ อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตอำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย

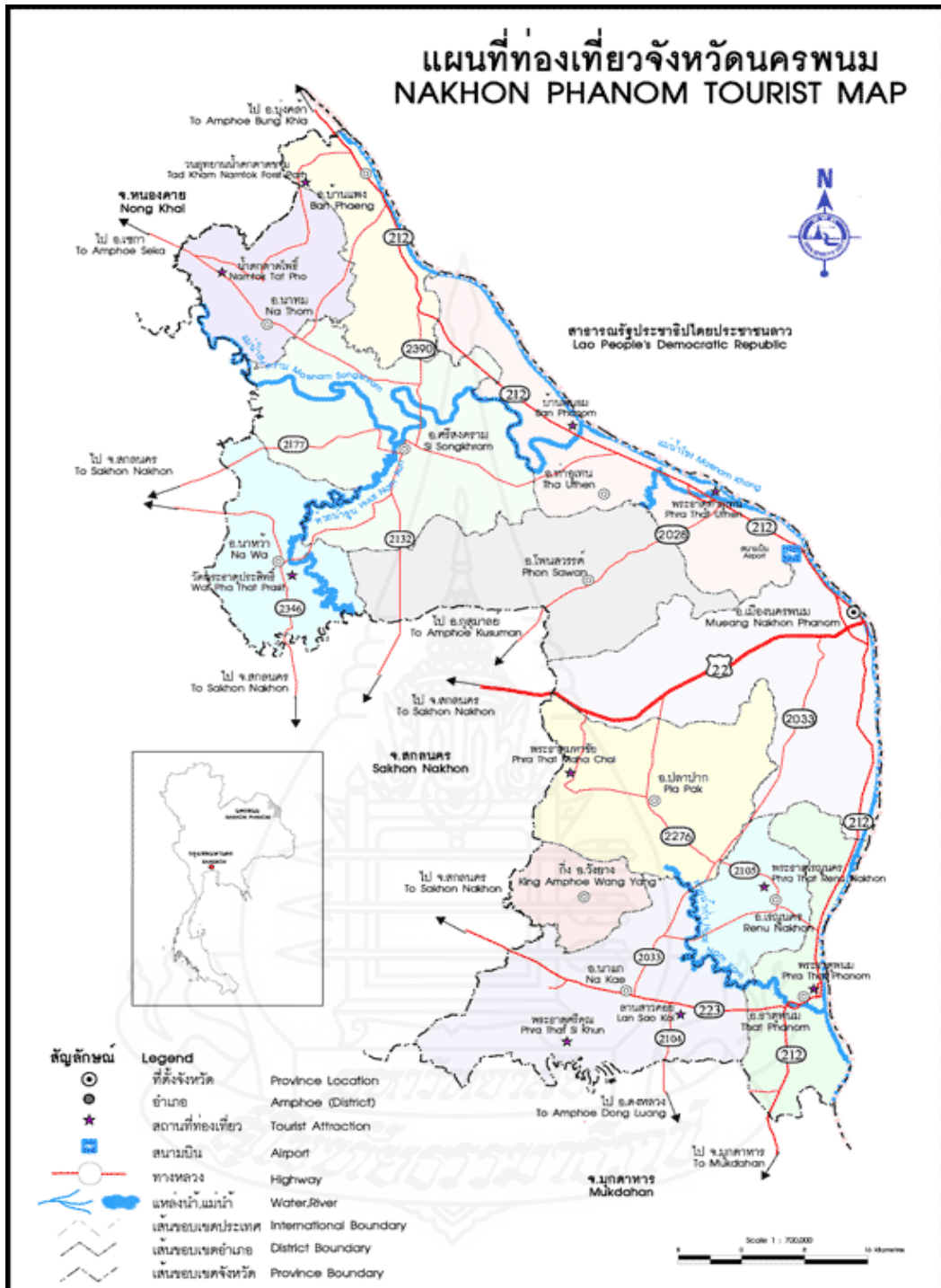
ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอดงหลวง อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอกุสุมาลย์ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

ภาพที่ 2.3 แผนที่จังหวัดนครพนม

ที่มา : <http://www.oceansmile.com/map/e/309s.gif> สืบค้น 10/06/51

จังหวัดนครพนม มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ความสูงของพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 140 เมตร สภาพภูมิประเทศพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 เขต ดังนี้

1. เขตตอนเหนือ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูงและที่ดอน มีป่าไม้สลับกับพื้นที่ราบที่ใช้ทำนา ทางเหนือสุดของจังหวัดในเขตอำเภอบ้านแพง มีเทือกเขาภูสิงห์ทอดผ่าน นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำไหลผ่าน คือ แม่น้ำสงครามและแม่น้ำอูน สำหรับอำเภอในเขตนี้คือ อำเภอบ้านแพง อำเภอศรีสงคราม อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอนาทม
2. เขตตอนใต้ พื้นที่บริเวณใกล้แม่น้ำโขงทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางทิศตะวันตก ซึ่งอยู่ห่างจากแม่น้ำโขงออกไปมีพื้นที่ดอนมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง พื้นดินส่วนมากมีลักษณะเป็นหินลูกรัง บางแห่งมีลักษณะที่เนินและที่ราบสลับกัน มีแม่น้ำก่ำไหลผ่านพื้นที่ทางใต้สุดของจังหวัด ในเขตอำเภอนาแกมีเทือกเขาภูพานทอดเป็นแนวกั้นเขตระหว่างจังหวัดนครพนมและจังหวัดมุกดาหาร สำหรับอำเภอที่อยู่ในเขตนี้ ได้แก่ อำเภอเมืองนครพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอธาตุพนม อำเภอปลาปาก อำเภอนาแก และอำเภอวังยาง

4.1.2 ลักษณะภูมิอากาศ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครพนม (2544: 2-6) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพภูมิอากาศของจังหวัดนครพนมแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคมของทุกปี ฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนอบอ้าว อุณหภูมิเฉลี่ย 25 – 35 องศาเซลเซียส และมีอุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง 37 – 40 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม – กลางเดือนตุลาคมของทุกปีในบางส่วนของจังหวัดมีฝนตกชุกโดยเฉพาะพื้นที่อำเภอที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จะประสบอุทกภัยได้รับความเสียหายเป็นประจำทุกปี เช่น อำเภอเมือง อำเภอบ้านแพง อำเภอท่าอุเทน เป็นต้น ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,279.7 มิลลิเมตร/ปี ในปี พ.ศ. 2545 มีปริมาณฝนรวมทั้งสิ้น ประมาณ 2,984.3 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยทั่วไปอากาศจะหนาวเย็น อุณหภูมิเฉลี่ย 10-12 องศาเซลเซียส ในปี 2544 (24 ธันวาคม 2544) มีอุณหภูมิต่ำสุด 10.0 องศาเซลเซียส

4.1.3 ทรัพยากรดิน

1) **สภาพธรณีสัณฐาน** สภาพธรณีสัณฐานของจังหวัดนครพนม แบ่งออกได้เป็น 4 สภาพดังนี้

(1) สันดินริมน้ำเก่า เป็นบริเวณสันดินริมน้ำที่มีน้ำท่วมถึงในอดีตและปัจจุบันเกิดเป็นแนวแคบๆ เกิดตามริมฝั่งน้ำโขงและลำห้วยใหญ่ต่างๆ เช่น ลำน้ำสงคราม ลำน้ำเก่า และลำน้ำอูน เป็นต้น

(2) ที่ราบน้ำท่วมถึง เป็นที่ราบลุ่มหลังสันดินริมน้ำ บางแห่งพบตามบริเวณใกล้ๆ กับหนองน้ำ หนองน้ำอาจเกิดเป็นร่องน้ำหรือบึงโค้งเก่าเกิดจากการเปลี่ยนทิศทางของลำน้ำ หรืออาจเป็นผลจากการยุบตัวของดิน

(3) สภาพลานตะพักลำน้ำ บริเวณที่เป็นลานตะพักลำน้ำมีสภาพพื้นที่อยู่สูงกว่าที่ราบน้ำท่วมขึ้นมา พบแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ลานตะพักระดับต่ำ ลานตะพักระดับกลาง ลานตะพักระดับสูง มีสภาพพื้นที่ราบเรียบ เกือบราบเรียบ เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน ดินเกิดจากตะกอนที่น้ำพัดพามาทับถมไว้ในอดีตกาล ตอนบนมีเนื้อดินเป็นทรายหรือดินร่วนปนทรายและเหนียวขึ้นตามความลึก อาจมีชั้นศิลาแลงปะปนอยู่ในบางพื้นที่

(4) สภาพพื้นที่เป็นภูเขาและที่ลานเชิงเขา พื้นที่ไม่มากนัก ตอนเหนือในท้องที่อำเภอบ้านแพงมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 200 – 400 เมตร มีสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลึก

4.1.4 ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ

1) ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดนครพนมมีพื้นที่ ป่าไม้ ประมาณ 3,445,400 ไร่ ปี 2551 มีเนื้อที่ป่า คงเหลือประมาณ ร้อยละ 10 (พื้นที่ป่าทุกประเภท) ประเภทของป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง มีป่าเบญจพรรณบางส่วน และป่าดงดิบแล้งในพื้นที่บางส่วน ชนิดพันธุ์ไม้มีค่า ได้แก่ ยาง ประดู่ แดง เต็ง รัง มะค่าโมง เป็นต้น พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนล่างตามแนวเขตติดต่อกับจังหวัดมุกดาหาร (ในพื้นที่อำเภอนาแก) เป็นทิวเขา ภูพานซึ่งพาดผ่านหลายจังหวัด ประกอบด้วยป่าดงดิบแล้ง

ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง เป็นแหล่งต้นน้ำของพื้นที่ใกล้เคียง

จังหวัดนครพนมมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 12 ป่า พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในท้องที่จังหวัดตามกฎกระทรวง รวม 565,360 ไร่ และได้มอบพื้นที่ป่าสงวนให้ ส.ป.ก. ประมาณ 296,490 ไร่ (ส.ป.ก. ได้ส่งมอบคืนให้กรมป่าไม้ 10,200 ไร่) ทำให้ป่าสงวนแห่งชาติปัจจุบันคงเหลือเพียง 268,800 ไร่

2) แหล่งน้ำที่สำคัญมี 5 แห่งคือ 1) แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยถือร่องน้ำลึกเป็นแนวเขต แม่น้ำโขงนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดเป็นอย่างยิ่ง 2) แม่น้ำสงคราม ต้นกำเนิดในท้องที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ไหลผ่านท้องที่อำเภอเซกา จังหวัด

หนองคาย อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ผ่านอำเภอศรีสงคราม และไหลสู่แม่น้ำโขงที่ตำบลไชยบุรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม 3) ลำน้ำยาม ต้นกำเนิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร ไหลผ่านอำเภอศรีสงครามมาบรรจบลำน้ำสงครามที่บ้านปากยาม ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 4) ลำน้ำก่ำ ต้นกำเนิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร ไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่ตำบลน้ำก่ำอำเภอธาตุพนม 5) ลำน้ำอูน ต้นกำเนิดในท้องที่จังหวัดสกลนคร ไหลผ่านอำเภอนาหว้ามาบรรจบกับลำน้ำสงครามที่บ้านปากอูน อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

4.2 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครพนม (พ.ศ. 2551: 9) กล่าวเกี่ยวกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ไว้ดังนี้

4.2.1 สภาพทางสังคม

1) การปกครอง จังหวัดนครพนมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ 97 ตำบล 1,101 หมู่บ้าน มีองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 10 แห่ง (เทศบาลเมือง 1 แห่ง / เทศบาลตำบล 9 แห่ง) มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 95 แห่ง และสภาตำบล 2 แห่ง

2) การเมือง สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) 2 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) 4 คน แบ่งเป็น 2 เขต

3) ประชากร จังหวัดนครพนมมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 721,540 คน เป็นชาย 360,525 คน เป็นหญิง 361,015 คน ความหนาแน่นของประชากรอาศัยอยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 87.5 อยู่ในเขตชนบท ลักษณะประชากร ประชากรจังหวัดนครพนม ประกอบด้วยชน 7 เผ่า ได้แก่ ไทย ลาว ผู้ไท ฉ้อ โข กะเลิง และแสก นอกจากนี้ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนและเวียดนามร่วมอาศัยอยู่ทุกชนเผ่าและเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

4) การศึกษา การดำเนินการตามนโยบายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี 4 ปี) ของจังหวัดนครพนม มีสถานศึกษาที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี ดังนี้คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ส่วนขยายจังหวัดนครพนม วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาเขตนครพนม

4.2.2 สภาพเศรษฐกิจ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีฐานะค่อนข้างยากจน จำนวนครัวเรือนยากจน 37,678 ครัวเรือน ผลิตภัณฑ์รวม (GPP) 15,222.01 ล้านบาท รายได้เฉลี่ย 23,185 บาท / คน / ปี (ข้อมูล พช. ปี 2545 / 2546) ส่วนสภาพทางการเกษตร จังหวัดนครพนม มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น 1,435,653 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.67 ของพื้นที่ทั้งหมด พืชเศรษฐกิจ

ที่สำคัญของจังหวัดคือ ข้าว มันสำปะหลัง ยาสูบ อ้อย ปอ สับปะรด มะเขือเทศและกระเทียม ข้าวและกระเทียมเป็นพืชเศรษฐกิจที่จังหวัดสามารถผลิตได้ในปริมาณมาก พอเพียงที่จะส่งเป็นสินค้าออกไปยังจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนี้พืชเศรษฐกิจสภาพการเกษตรอื่นๆ ที่ประกอบการอยู่ได้แก่ ปศุสัตว์และป่าไม้ สำหรับพืชอุตสาหกรรมที่ผลิตป้อนโรงงานอุตสาหกรรมคือ อ้อย สับปะรดและมะเขือเทศ

สรุปว่า จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดชายแดนอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีลักษณะเป็นแนวยาวเลียบตามฝั่งขวาของแม่น้ำโขงซึ่งมีพื้นที่ทิศเหนือติดอำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย ทิศใต้ติดอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ทิศตะวันออกติดแม่น้ำโขงและทิศตะวันตกติด อำเภอกุสุมาลย์ มีพื้นที่ทั้งหมด 5,512.67 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ ทิศเหนือเป็นที่ดอน ทิศใต้เป็นที่ลุ่ม การปกครองแบ่งเป็น 12 อำเภอ 97 ตำบล 1,010 หมู่บ้าน สภาพเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพการเกษตร อาชีพหลักทำนา อาชีพรองค้าขาย สังคมประกอบไปด้วยชน 7 เผ่า

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 บทบาท

ลัดดาวัลย์ อนุกุล (2522) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัคร จากการศึกษาพบว่า การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ การวางตัวเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง พบว่าสตรีอาสาสมัครส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 54.7 ของประชากรทั้งหมดเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับงานอาสาสมัคร และร้อยละ 44.3 ยังไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับงานอาสา แม้จะได้ทำหน้าที่อาสาสมัครเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ซึ่งอาจทำให้สตรีอาสาสมัคร เหล่านั้นไม่ทราบและเข้าใจจุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์และวิธีปฏิบัติอย่างถูกต้อง

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ(1978: 185-229) ศึกษาวิจัยประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม.จังหวัดขอนแก่น ในปี 2521 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานและการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของ อสม. พบว่า อสม. ที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างประสิทธิผลดีนั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน และส่วนมากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เป็นหมอพื้นบ้านมาก่อน

เบญญา ยอดดำเนิน (2522: 52-56) ประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม.อำเภอ

ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ปี 2521 ศึกษาโดยมานุษยวิทยา พบว่าการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ อสม. การนิเทศเยี่ยมเยียน และการได้รับสิ่งสนับสนุน ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อการทำงานของ อสม. ทั้งสิ้น

ไกรสิทธิ์ ดันติสิรินทร์ (2524: 34-37) ประเมินโครงการสาธารณสุขมูลฐาน ปี 2523 พบว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดของการปฏิบัติงานของ ผสส. และ อสม. คือต้องประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้ทราบว่า ผสส. และ อสม. มีบทบาทอย่างไรบ้าง

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ และคณะ (2524: 3-4) ศึกษาประเมินโครงการสาธารณสุขมูลฐานไทย ปี 2524 พบว่า สาเหตุสำคัญที่ ผสส. ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานคือการขาดการยอมรับนับถือหรือไม่รับรู้ของชาวบ้านต่อการมี ผสส. การปฏิบัติงานในระยะยาวของ อสม. ได้ผลไม่น่าพึงพอใจปัญหาที่เป็นสาเหตุเกี่ยวข้องคือ การนิเทศงานและการสนับสนุนจากภาครัฐ สรุปได้ว่า บทบาทจากการยอมรับจากประชาชนในหมู่บ้าน การมีประสบการณ์ในการทำงานและการอบรมเกี่ยวกับงานที่รับผิดชอบให้เข้าใจจุดมุ่งหมายในการทำงานจึงจะประสบผลสำเร็จ

5.2 หมอเดิน

กรมพัฒนาที่ดิน (2539: 22) ศึกษาการประเมินผลโครงการหมอเดินอาสาประจำหมู่บ้าน พ.ศ. 2539 ว่าหมอเดินอาสาส่วนใหญ่มาจากได้รับคัดเลือกจากผู้ใหญ่บ้านและสิ่งจูงใจที่ทำให้เข้ามารับการอบรมเพื่อเป็นหมอเดินอาสาเพื่อต้องการความรู้ไปใช้ในการเกษตรของตนเองและเพื่อนบ้าน ส่วนพื้นฐานความรู้ของหมอเดินอาสาหลังจากอบรมแล้ว ปรากฏว่าเกณฑ์ความรู้ของหมอเดินอาสาอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ความถี่ในการที่หมอเดินอาสาจะนำความรู้ไปแนะนำต่อเกิน 6 ครั้งขึ้นไป มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนมากจะนำไปแนะนำเพียง 1-3 ครั้งเท่านั้น แล้วหยุดทำการแนะนำต่อ อาจเนื่องมาจากสาเหตุที่หมอเดินอาสาขาดอุปกรณ์ในการแนะนำเช่นขาดเอกสารแนะนำเครื่องมือที่จะใช้ทดสอบต่างๆ จึงทำให้หมอเดินอาสาขาดความมั่นใจต่อการที่จะนำความรู้ไปแนะนำต่อ ในด้านการประสานงานหรือกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินจะเห็นได้ว่ายังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดการติดต่อประสานงานจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินและหมอเดินอาสาไม่มีเวลาเพียงพอในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่ส่วนในเรื่องทัศนคติและความคิดเห็นของหมอเดินอาสาจะเห็นได้ว่าหมอเดินอาสาที่มีความคิดเห็นว่าคุณเองมีความเหมาะสมในการที่จะได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นหมอเดินอาสาด้วยเหตุผลที่ว่าตนเองเข้ามารับการอบรมด้วยความสมัครใจและเคยผ่านการอบรมจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินมาแล้วเนื้อหาวิชาที่เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินนำมาอบรมค่อนข้างยากแต่หมอเดินอาสาที่พอที่จะไปแนะนำต่อไป

กรมพัฒนาที่ดิน (2546: 12) ได้ศึกษาการประเมินผลการเพิ่มประสิทธิภาพหมอเดินอาสาประจำตำบลเพื่อเป็นวิทยากร ว่าตั้งแต่เริ่มโครงการหมอเดินอาสาในปี 2538 พบว่าโครงการมี

ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานมาโดยตลอด ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้หมอดินอาสา ยังขาดความมั่นใจในการที่จะแนะนำความรู้แก่เพื่อนบ้านหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกหมอดินอาสาใน ระยะเริ่มแรกของ โครงการยังขาดหลักเกณฑ์ที่รัดกุมในการได้รับสิทธิพิเศษจากกรมพัฒนาที่ดิน เกษตรกรเพื่อนบ้านยังขาดความเชื่อมั่นในตัวหมอดินอาสาความพร้อมของอุปกรณ์ที่จะใช้เป็นที่ ให้หมอดินอาสาเข้ามาประกอบการแนะนำและถ่ายทอดความรู้ยังไม่เพียงพอ ที่ชำรุดแล้วก็ไม่มีการ เปลี่ยนทดแทนหมอดินอาสายังไม่ค่อยเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาเท่าที่ควรและยังขาด ความพร้อมในการเข้าร่วม โครงการหมอดินสาขงประมาณในการดำเนินงาน โครงการหมอดินอาสา ยังมีการจัดสรรให้ไม่เพียงพอกับการดำเนินงานค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจที่หมอดินอาสาควรได้รับ การติดต่อประสานงานของเจ้าหน้าที่ยังไม่ทั่วถึงเทียบกับจำนวนหมอดินอาสาที่มีอยู่ในปัจจุบันและ นโยบายการดำเนินงานในบางพื้นที่ยังขาดความแน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งในการปฏิบัติงาน บ่อยๆ

กรมพัฒนาที่ดิน (2546: 33) ได้อธิบายจากการประเมินผล การเพิ่มประสิทธิภาพ หมอดินอาสาประจำตำบลเพื่อเป็นวิทยากร พบว่าการสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาภายในตำบลยังมี จำนวนไม่มากนัก หรือยังไม่ค่อยจะแน่ใจว่าจะดำเนินการนี้ได้เป็นผลสำเร็จ จึงมีเพียงร้อยละ 33.3 เท่านั้น ที่หลังเข้ารับการอบรมความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อการเป็นวิทยากร มีการสร้าง เครือข่ายหมอดินอาสา และอีกร้อยละ 66.7 ยังไม่มีการสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาเลย

กรมพัฒนาที่ดิน (2548: 40) จากการประเมินผล จุดเรียนรู้และศูนย์บริการงาน พัฒนาที่ดินประจำตำบลเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่ได้รับความรู้เรื่องการพัฒนาดิน/การปรับปรุงบำรุง ดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.42 ได้รับความรู้เรื่องพัฒนาที่ดิน การปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ จากหมอดินอาสาประจำตำบล รองลงมา คือ จาก เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน ร้อยละ 26.59 มีเกษตรกรจำนวน ร้อยละ 3.33 ได้รับความรู้จากแหล่ง อื่นๆเช่น เพื่อนบ้าน หรือเกษตรกรรายอื่น ที่ได้รับความรู้มาจากเจ้าหน้าที่ต่างๆ มาแล้ว และ เกษตรกร ส่วนน้อยเพียงร้อย 1.66 ได้รับความรู้จากกำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน / องค์การบริหารส่วน ตำบล

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาภายในตำบลยังมีจำนวนไม่มาก เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่ได้รับความรู้เรื่องการพัฒนาหมอดิน/การปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดิน และน้ำพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.42 ได้รับความรู้เรื่องพัฒนาที่ดิน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มีวิธีดำเนินการวิจัยรายละเอียดดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่วิจัย ได้แก่ หมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม จำนวน 98 ราย เป็นการศึกษาประชากรทั้งหมด เพราะมีจำนวนน้อยจึงไม่มีการสุ่มตัวอย่าง รายละเอียดประชากรตามอำเภอดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ประชากรจำแนกรายอำเภอ

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากร (ราย)
1	เมือง	15
2	ปลาปาก	8
3	ธาตุพนม	12
4	นาแก	12
5	เรณูนคร	8
6	วังยาง	4
7	ท่าอุเทน	9
8	โพนสวรรค์	6
9	ศรีสงคราม	9
10	นาหว้า	6

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากร (ราย)
11	นาทม	3
12	บ้านแพง	6
	รวม	98

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ชนิดของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ (interview schedules) ประกอบด้วยประเด็นคำถามต่างๆ ที่จะช่วยให้สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียดครบถ้วน ถูกต้องสมบูรณ์ ประกอบด้วยคำถาม 2 ลักษณะ คือ

2.1.1 คำถามที่ได้กำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบในแบบสัมภาษณ์ หรือคำถามแบบปลายปิด

2.1.2 คำถามประเภทที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ หรือคำถามแบบปลายเปิด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์ ซึ่งได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร การมีตำแหน่งทางสังคมนอกเหนือจากตำแหน่งหมอดินอาสา แหล่งและระดับความรู้ข่าวสารทางการเกษตร อาชีพหลัก อาชีพรอง แรงงานในภาคการเกษตร พื้นที่ถือครอง พื้นที่ทำการเกษตร รายได้ในครัวเรือนภาคการเกษตร และรายได้ในครัวเรือนนอกภาคการเกษตร

แหล่งและความรู้ข่าวสารทางการเกษตรได้กำหนดค่าของข้อมูลเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ดังนี้

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านระเบียบ/กติกากฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของ

กรมพัฒนาที่ดิน ด้านการได้รับการบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการสร้าง
เครือข่ายหมอดินอาสา ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา ด้านสภาพทางสังคมของ
หมอดินอาสาและด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา

ลักษณะคำถามในตอนที 2 เป็นมาตราประมาณค่า โดยการศึกษาครั้งนี้ ได้
แบ่งคำตอบให้เลือกรอกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย การลงรหัส
ข้อมูลในเชิงปริมาณกำหนดค่าของข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ โดยค่าคะแนนที่ได้ดังนี้

ระดับสำคัญมาก = 3 คะแนน

ระดับสำคัญปานกลาง = 2 ค่าคะแนน

ระดับสำคัญน้อย = 1 คะแนน

ซึ่งมีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ช่วงคะแนน 2.34-3.00 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อ
บทบาทของหมอดินอาสา มาก

ช่วงคะแนน 1.67-2.33 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อ
บทบาทของหมอดินอาสา ปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.00-1.66 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อ
บทบาทของหมอดินอาสา น้อย

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของ
หมอดินอาสา ได้แก่ ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา ด้านการปฏิบัติตัว
ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา
ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการได้รับการบริการหรือสนับสนุน
จากกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการสร้างเครือข่ายหมอดินอาสา ด้านประโยชน์ที่ได้รับและผลตอบแทน
จากการเป็นหมอดินอาสา ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสาและด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา

2.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ แบบขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

2.2.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ที่มีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เพื่อเป็น
แนวทางในการ กำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

2.2.2 ศึกษาการกำหนดคำถาม โดยนำวัตถุประสงค์ ขอบเขตและกรอบแนวความคิด
มากำหนด เป็นคำถามหลัก จากนั้นหาแบบคำถามย่อยและใช้รูปแบบของคำถามและโครงสร้าง
ของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ตอบ

2.2.3 **ขั้นทดสอบเครื่องมือก่อนใช้** เพื่อให้ตรงกับเนื้อหาของการศึกษา โดย

- 1) ผู้ศึกษาทดสอบ ตรวจสอบความสมบูรณ์ ด้วยตนเองในขั้นต้น
- 2) ทดสอบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริง โดยนำแบบสัมภาษณ์ไป

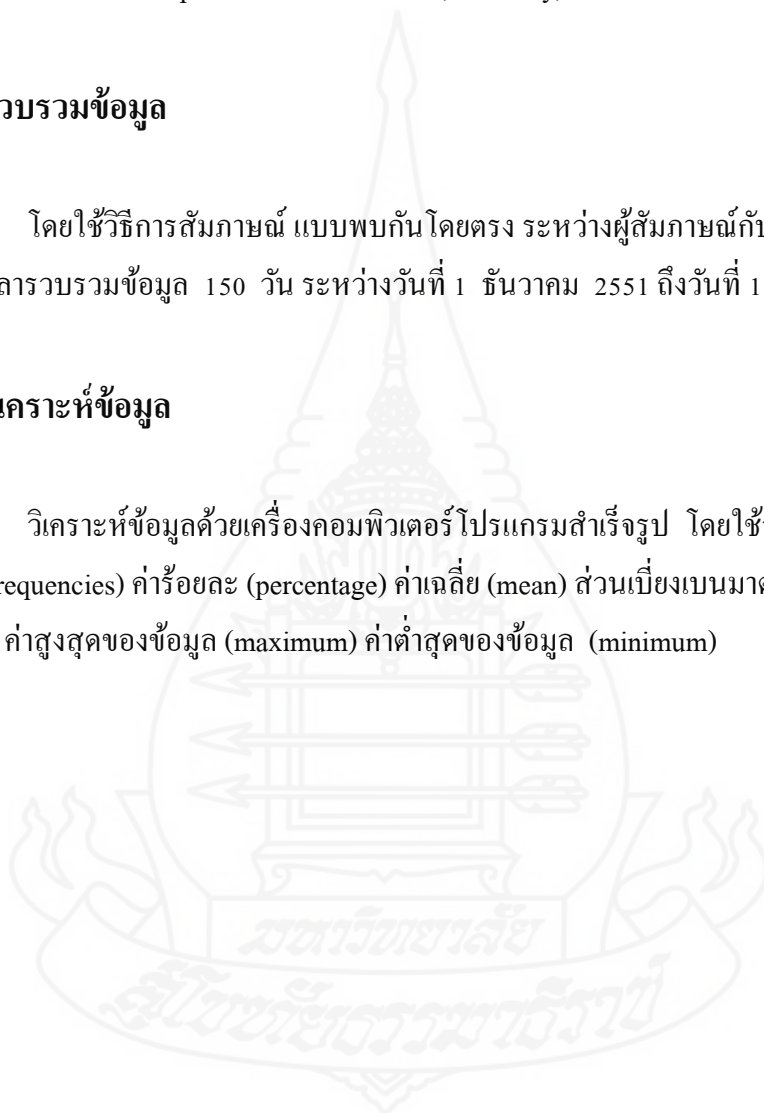
ทดลอง ใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย ในจังหวัดใกล้เคียงและได้วิเคราะห์ Cronbach's alpha ได้ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ในตอนที่ 2 = 0.9307

3. การรวบรวมข้อมูล

โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ แบบพบกัน โดยตรง ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ ใช้ระยะเวลารวบรวมข้อมูล 150 วัน ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2551 ถึงวันที่ 1 เมษายน 2552

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติดังนี้คือค่าความถี่ (frequencies) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าสูงสุดของข้อมูล (maximum) ค่าต่ำสุดของข้อมูล (minimum)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลใน จังหวัดนครพนม ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และการนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการบรรยายประกอบตาราง ได้จำแนกเป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาในด้านต่างๆ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อบัญชีที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสาประจำตำบล

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร และการมีตำแหน่งทางสังคม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายละเอียดดังตารางที่ 4.1

1.2 แหล่งและ การได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ผู้นำท้องถิ่น เพื่อนบ้าน เครือญาติ สื่อมวลชน และอินเทอร์เน็ต รายละเอียดดังตารางที่ 4.2

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ แรงงานภาคการเกษตร รายได้ในครัวเรือน รายจ่ายในครัวเรือน รายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของหมอดินอาสาประจำตำบล

N=98						
ภาพพื้นฐานทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วน
						เบี่ยงเบน มาตรฐาน
เพศ						
ชาย	95	96.90				
หญิง	3	3.10				
อายุ (ปี)						
45 หรือน้อยกว่า	18	18.40	36	71	54.66	8.447
46-65	70	71.40				
66 หรือมากกว่า	10	10.20				
ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษา	34	34.70				
มัธยมศึกษาตอนต้น	8	8.16				
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	43	43.88				
อนุปริญญา/ปวส	9	9.18				
ปริญญาตรีขึ้นไป	4	4.08				
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน(คน)						
3 หรือน้อยกว่า	31	31.60	2	11	3.06	1.096
4-7	62	63.30				
8 หรือมากกว่า	5	5.10				
การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบัน การเกษตร						
ไม่เป็น	43	43.90				
เป็น	55	56.10				
การเป็นสมาชิกสถาบันการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)						

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

N=98

ภาพพื้นฐานทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
สหกรณ์การเกษตร	26	47.30				
กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาการ-เกษตร	8	14.50				
สมาชิก ธ.ก.ส.	44	80.00				
กลุ่มแม่บ้าน	50	90.90				
อื่นๆ	15	27.30				
การมีตำแหน่งทางสังคม						
ไม่มี						
มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)						
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	13	13.30				
กรรมการหมู่บ้าน/กลุ่ม-ต่างๆ	34	34.70				
กลุ่มพัฒนาอาชีพ	24	24.5				

จากตารางที่ 4.1 ปรากฏว่าสภาพพื้นฐานทางสังคมของหมอดินอาสาที่มีดังต่อไปนี้ เพศ หมอดินอาสา ร้อยละ 96.90 เป็นเพศชายและร้อยละ 3.01 เป็นเพศหญิง อายุ หมอดินอาสา ร้อยละ 71.40 มีอายุระหว่าง 46-65 ปี รองลงไปร้อยละ 18.40 มีอายุ 45 ปีหรือน้อยกว่าโดยมีอายุต่ำสุด 36 ปี สูงสุด 71 ปี และมีอายุเฉลี่ย 54.66 ปี

ระดับการศึกษา หมอดินอาสา ร้อยละ 43.88 จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) รองลงไปร้อยละ 34.70 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 9.18 จบอนุปริญญา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ร้อยละ 8.18 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 4.08 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมอดินอาสา ร้อยละ 63.30 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 4-7 คน รองลงไปร้อยละ 31.60 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 คนหรือน้อยกว่าและ

ร้อยละ 5.10 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 8 คนหรือมากกว่า โดยมีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 2 คนสูงสุด 11 คนและมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.06 คน

การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร หมอдинอาสา ร้อยละ 56.10 เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกรและร้อยละ 43.90 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร และจากจำนวนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร 55 คน พบว่าร้อยละ 90.90 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านและรองลงไปร้อยละ 80.00 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ช.ก.ส.) ร้อยละ 47.30 เป็นสมาชิกการเกษตรและสหกรณ์และร้อยละ 14.50 เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตร

การมีตำแหน่งทางสังคมนอกเหนือจากตำแหน่งหมอдинอาสา หมอдинอาสา ร้อยละ 34.70 มีตำแหน่งเป็นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านและร้อยละ 24.50 มีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน/กลุ่มต่างๆ และร้อยละ 13.30 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 4.2 แหล่งและความถี่ของการได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรของหมอдинอาสา

N=98

แหล่งและความถี่ที่ได้รับ ความรู้ข่าวสาร ทางการเกษตร	ความถี่การได้รับความรู้ข่าวสาร					
	ไม่ได้รับ		ได้รับนานๆ ครั้ง		ได้รับบ่อยๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	2	ร้อยละ
1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	3	3.10	39	39.80	56	57.10
2) เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน	34	34.70	46	46.90	18	18.40
3) ผู้นำท้องถิ่น	38	38.77	42	42.86	18	18.37
4) เพื่อนบ้าน	43	43.90	39	39.80	16	16.30
5) เครือญาติ	47	47.96	32	32.65	19	19.39
6) สื่อมวลชน						
(1) โทรทัศน์	1	1.00	25	25.50	72	73.50
(2) วิทยุ	15	15.30	41	41.80	42	42.90
(3) หนังสือพิมพ์	44	44.90	37	37.80	17	17.30
(4) สิ่งพิมพ์	45	45.90	30	30.60	23	23.50
7) อื่นๆ (ระบุ) อินเทอร์เน็ต	90	91.80	8	8.20	0	0.00

จากตารางที่ 4.2 แหล่งและความถี่ของการได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรของหมอдинอาสาปรากฏดังนี้

แหล่งและความถี่ของความรู้ข่าวสารทางการเกษตร จากการศึกษาพบว่า หมอдинอาสา ร้อยละ 73.50 ได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรบ่อยๆ จากโทรทัศน์ ร้อยละ 57.10 ได้รับความ จากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และร้อยละ 42.90 ได้รับความจากวิทยุ การได้รับข่าวสารทางการเกษตรนานๆ ครั้ง พบว่าหมอдинอาสา ร้อยละ 46.90 ได้รับความจากเจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ร้อยละ 42.90 ได้รับความจากผู้ นำท้องถิ่น การไม่เคยได้รับข่าวสารทางการเกษตรพบว่าหมอдинอาสา ร้อยละ 48.00 ไม่เคยได้รับจาก เครื่องมือจากเครื่องมือ ร้อยละ 45.90 ไม่เคยได้รับจากสิ่งพิมพ์ และร้อยละ 44.90 ไม่เคยได้รับจาก หนังสือพิมพ์ และร้อยละ 91.80 ไม่เคยได้รับข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต

สภาพทางเศรษฐกิจของหมอдинอาสา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนแรงงานในครอบครัว แรงงานภาคการเกษตร พื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง พื้นที่ทำ การเกษตร รายได้ในครัวเรือนภาคการเกษตรทั้งหมดต่อปี รายจ่ายทั้งหมดต่อปี ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายละเอียดดังตาราง ที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของหมอдинอาสา

N=98						
สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
อาชีพหลัก						
การเกษตร	75	76.53				
รับจ้างทั่วไป	1	1.02				
ค้าขาย	2	2.04				
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	20	20.41				
อาชีพรอง						
ไม่มี	44	44.90				
มี	54	55.10				

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

N=98						
สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
จำนวนแรงงานในครัวเรือน (คน)			1	7	3.06	1.18
2 หรือน้อยกว่า	36	36.70				
3-4	54	55.10				
5 ขึ้นไป	8	8.20				
แรงงานภาคการเกษตร (คน)			1	7	2.79	1.20
2 หรือน้อยกว่า	52	53.06				
3-4	40	40.82				
5 ขึ้นไป	6	6.12				
พื้นที่ถือครอง (ไร่)						
5 หรือน้อยกว่า	2	2	5	79	19.99	12.20
6-24	71	72.50				
25-44	21	21.40				
45 ขึ้นไป	4	4.10				
พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่) ปี 2550						
5 หรือน้อยกว่า	2	2	5	79	19.99	12.20
6-24	71	72.50				
25-44	21	21.40				
45 ขึ้นไป	4	4.10				
รายได้ในครัวเรือนจากภาคการเกษตร (บาท)			10,000	360,000	34,816.33	44,913.66
25,000 หรือน้อยกว่า	63	64.30				
25,001-45,000	23	23.50				
45,001 หรือมากกว่า	12	12.20				

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ	ค่า	ค่า	ค่า	ส่วน
			ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย	เบี่ยงเบน
รายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน (บาท)			1,200	100,000	24,929.08	22,134.32
25,000 หรือน้อยกว่า	57	58.20				
25,001-45,000	16	16.30				
45,001 หรือมากกว่า	25	25.50				

จากตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของหมอดินอาสาปรากฏผลดังต่อไปนี้

อาชีพหลัก หมอดินอาสาร้อยละ 76.50 ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาร้อยละ 20.40 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ 2.00 ประกอบอาชีพค้าขายและร้อยละ 1.00 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

อาชีพรอง หมอดินอาสาร้อยละ 55.10 มีอาชีพรองและร้อยละ 44.90 ไม่มีอาชีพรอง

จำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตร หมอดินอาสาร้อยละ 53.10 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตร 2 คนหรือน้อยกว่า รองลงมาร้อยละ 40.80 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตร 3-4 คน และร้อยละ 6.12 มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตร 5 คนขึ้นไป โดยมีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตรต่ำสุด 1 คนสูงสุด 7 คน และมีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.79 คน

จำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนปี 2550 หมอดินอาสาร้อยละ 55.10 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนปี 2550 จำนวน 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 36.70 มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนปี 2550 จำนวน 2 คนหรือน้อยกว่า และร้อยละ 8.20 มีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนปี 2550 จำนวน 5 คนขึ้นไป โดยมีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนต่ำสุด 1 คนสูงสุด 7 คน และมีจำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.06 คน

พื้นที่ถือครอง หมอดินอาสาร้อยละ 72.50 มีพื้นที่ถือครอง 6-24 ไร่ รองลงมาร้อยละ 21.43 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 25-44 ไร่ ร้อยละ 4.10 มีพื้นที่ถือครอง 45 ไร่ขึ้นไปและร้อยละ 2 โดยมีพื้นที่ถือครองต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 79 ไร่ และมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19.99 ไร่

พื้นที่ทำการเกษตรปี 2550 หมอคิดินอาสา ร้อยละ 72.50 มีพื้นที่ทำการเกษตร 6-24 ไร่ รองลงไปร้อยละ 21.43 มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 25-44 ไร่ ร้อยละ 4.10 มีพื้นที่ทำการเกษตร 45 ไร่ขึ้นไปและ ร้อยละ 2 มีพื้นที่ทำการเกษตร 5 ไร่หรือน้อยกว่า โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรปี 2550 ต่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 79 ไร่ และมีพื้นที่ทำการเกษตรปี 2550 เฉลี่ย 19.99 ไร่

รายได้ในครัวเรือนจากภาคเกษตรปี 2550 หมอคิดินอาสา ร้อยละ 64.30 มีรายได้ในครัวเรือนจากภาคเกษตร 25,000 บาทหรือน้อยกว่า รองลงไปร้อยละ 23.50 มีรายได้ในครัวเรือนจากภาคเกษตรระหว่าง 25,001-45,000 บาทและร้อยละ 12.20 มีรายได้ในครัวเรือนจากภาคเกษตร 45,001 บาทขึ้นไป โดยมีรายได้ในครัวเรือนจากภาคเกษตรต่ำสุด 10,000 บาท สูงสุด 360,000 บาท และมีรายได้ในครอบครัวจากภาคการเกษตรเฉลี่ย 34,816.33 บาท

รายจ่ายในครอบครัวปี 2550 หมอคิดินอาสา ร้อยละ 58.2 มีรายจ่ายในครัวเรือน 3,000 บาทหรือน้อยกว่า รองลงไปร้อยละ 25.5 มีรายจ่ายในครัวเรือนระหว่าง 30,000 บาทขึ้นไป โดยมีรายจ่ายในครอบครัวต่ำสุด 1,200 บาท สูงสุด 100,000 บาท และมีรายจ่ายในครอบครัวเฉลี่ย 24,929.08 บาท

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาต่างๆ

2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาต่างๆ ซึ่งได้แก่ ความรู้ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา ด้านการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน ด้านการได้รับการบริการหรือสนับสนุน ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสาและด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาต่างๆ โดยค่าความถี่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายละเอียดตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาด้านต่างๆ

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
1. ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา									
1.1 การเคยเข้าอบรมหมอดินอาสา	69	70.40	23	23.50	6	6.10	2.64	0.60	มาก
1.2 การเคยเป็นวิทยากรมาก่อน	27	27.55	38	38.78	33	33.67	1.94	0.78	ปานกลาง
1.3 การมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน	30	30.60	39	39.80	29	29.60	2.01	0.78	ปานกลาง
1.4 ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นหมอดินอาสา	26	26.50	48	49.00	24	24.50	2.02	0.72	ปานกลาง
1.5 ขั้นตอนการคัดเลือก	13	13.27	52	53.06	33	33.67	1.80	0.66	ปานกลาง
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา									
2.1 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน	66	67.35	26	26.53	6	6.12	2.61	0.60	มาก
2.2 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำตำบล	65	66.33	27	27.55	6	6.12	2.60	0.61	มาก
2.3 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำเภอ	17	17.35	50	51.02	31	31.63	1.86	0.69	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
2.4 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำจังหวัด	12	12.24	49	50.00	37	37.76	1.74	0.66	ปานกลาง
2.5 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรับปรุงบำรุงดิน	43	43.87	40	40.82	15	15.31	2.29	0.72	ปานกลาง
2.6 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการและแก้ไขดินที่มีปัญหาใน พื้นที่ทำการเกษตร	35	35.71	30	30.62	33	33.67	2.02	0.84	ปานกลาง
2.7 ความรู้ความเข้าใจในการนำวัสดุปรับปรุงดินมาใช้ใน ปริมาณที่ถูกต้อง	35	35.71	41	41.84	22	22.45	2.13	0.76	ปานกลาง
2.8 ความรู้เกี่ยวกับสารเร่ง พด.1,2,3,4และพด.7	48	48.98	41	41.84	9	9.18	2.40	0.65	มาก
2.9 ความรู้เกี่ยวกับวิธีปรับปรุงดินและการนำไปใช้ในการ อนุรักษ์ดินและน้ำแบบง่ายๆ	33	33.67	39	39.80	26	26.53	2.08	0.77	ปานกลาง
2.10 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บตัวอย่าง ดิน	15	15.31	29	29.59	54	55.10	1.60	0.74	น้อย

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
2.11 การตรวจวิเคราะห์ดิน โดยใช้เครื่องมือตรวจสอบ	15	15.31	26	26.53	57	58.16	1.57	0.75	น้อย
2.12 ความรู้เกี่ยวกับพืชปุ๋ยสด	44	44.90	37	37.75	17	17.35	2.28	0.74	ปานกลาง
2.13 ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก	42	42.86	43	43.87	13	13.27	2.30	0.69	ปานกลาง
3. ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา									
3.1 การร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ของกรมพัฒนาที่ดิน	34	34.70	57	58.16	7	7.14	2.28	0.56	ปานกลาง
3.2 การร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจเยี่ยมเกษตรกรหรือ สมาชิก	32	32.65	53	54.08	13	13.27	2.51	3.08	มาก
3.3 การได้รับเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานอื่นๆ	9	9.19	29	29.59	60	61.22	1.48	0.66	น้อย
3.4 การบรรยายแทนเจ้าหน้าที่ตามการได้รับมอบหมาย	12	12.24	44	44.90	42	42.86	1.69	0.68	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
3.5 การบรรยายโดยการแนะและชักชวนของเพื่อนบ้าน	20	20.41	33	33.67	45	45.92	1.56	0.69	น้อย
3.6 การได้รับมอบหมายให้เป็นศูนย์กลางการจัดสัมมนาใน ท้องถิ่น	15	15.31	33	33.67	50	51.02	1.64	0.74	น้อย
4. ด้านการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน									
4.1 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งเพื่อการผลิต ปุ๋ยหมักพด.1	73	74.49	24	24.49	1	1.02	2.92	1.91	มาก
4.2 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิต ปุ๋ยอินทรีย์น้ำพด.2	73	74.49	25	25.51	0	0.00	2.74	0.44	มาก
4.3 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิต จุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรครากเน่าของพืช พด.3	35	35.71	25	25.51	38	38.78	1.97	0.87	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
4.4 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิต สารป้องกันแมลงศัตรูพืช พด.7	55	56.12	35	35.71	8	8.17	2.48	0.65	มาก
5. ด้านการได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน									
5.1 ค่าตอบแทนจากการเก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์	21	21.43	13	13.26	64	65.31	1.56	0.83	น้อย
5.2 ค่าตอบแทนการเป็นวิทยากร	31	31.63	25	25.51	42	42.86	1.89	0.86	ปานกลาง
5.3 ค่าตอบแทนค่าใช้จ่ายในการเดินทางในการอบรม	57	58.17	30	30.61	11	11.22	2.47	0.69	มาก
5.4 ค่าตอบแทนอื่นๆตามความเหมาะสม	44	44.90	34	34.69	20	20.41	2.24	0.74	ปานกลาง
5.5 การสนับสนุนด้านเอกสารตำราและข้อมูลต่างๆ	48	48.98	35	35.71	15	15.31	2.34	0.73	มาก
5.6 การสนับสนุนด้านสื่อต่างๆ	45	45.92	28	28.57	25	25.51	2.20	0.82	ปานกลาง
5.7 การสนับสนุนด้านพาหนะ	45	45.92	25	25.51	28	28.57	2.17	0.85	ปานกลาง
5.8 การสนับสนุนด้านอื่นๆ ระบุค่าเบี่ยง	8	8.16	20	20.41	70	71.43	1.47	1.33	น้อย

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
6. ด้านการได้รับการบริการจากกรมพัฒนาที่ดิน									
6.1 เครื่องมือตรวจวิเคราะห์ดินอย่างง่ายคนละ 1 ชุด	43	43.90	17	17.35	38	38.76	2.05	0.91	ปานกลาง
6.2 ระเบียบประจำตัวหมอดินอาสา	35	35.70	29	29.60	34	34.70	2.01	0.84	ปานกลาง
6.3 เอกสารแนะนำเกี่ยวกับงานของกรมพัฒนาที่ดิน	56	57.14	30	30.61	12	12.25	2.45	0.71	มาก
6.4 สารเร่ง พด.1 – 12	31	31.63	54	55.10	13	13.27	2.18	0.65	ปานกลาง
6.5 เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	47	47.96	33	33.67	18	18.37	2.30	0.76	ปานกลาง
6.6 พันธุ์กล้าหญ้าแฝก	39	39.80	36	36.73	23	23.47	2.16	0.78	ปานกลาง
7. ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา									
7.1 การอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย	28	28.57	45	45.92	25	25.51	2.03	0.74	ปานกลาง
7.2 การได้รับเกียรติเป็นศูนย์กลางการสร้างเครือข่าย	23	23.47	54	55.10	21	21.43	2.02	0.67	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
7.3 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่การปฏิบัติการให้แก่เครือข่าย	28	28.57	42	42.86	28	28.57	2.01	0.76	ปานกลาง
7.4 การได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้นำ	28	28.57	49	50.00	21	21.43	2.07	0.71	ปานกลาง
8. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา									
8.1 การได้รับสื่อหมอดินอาสาประจำตำบล	79	80.61	13	13.27	6	6.12	2.74	0.56	มาก
8.2 การได้รับค่าตอบแทนวิทยากร	56	57.14	19	19.39	23	23.47	2.34	0.84	มาก
8.3 การได้รับค่าใช้จ่ายในการเข้าฝึกอบรม	62	63.27	33	33.67	3	3.06	2.60	0.55	มาก
8.4 การได้รับประโยชน์อื่นๆ ระบุ(ค่าเบี่ยง)	12	12.24	22	22.45	64	65.31	1.47	0.71	น้อย
9. ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา									
9.1 การได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาที่ดิน	49	50.00	46	46.94	3	3.06	2.47	0.56	มาก
9.2 การได้รับการประกาศยกย่อง เชิดชูในกรณีที่มีผลงานช่วยเหลือทางราชการอย่างดีเด่น	47	47.96	43	43.88	8	8.16	2.40	0.64	มาก

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N=98

ปัจจัย	ระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผล						ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
	มาก		ปานกลาง		น้อย				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
9.3 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่	36	36.74	51	52.04	11	11.22	2.26	0.65	ปานกลาง
9.4 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในหน่วยงานราชการต่างๆ	34	34.69	42	42.86	22	22.45	2.12	0.75	ปานกลาง
9.5 การได้เป็นที่ยอมรับของบุคคลในพื้นที่	29	29.59	41	41.84	28	28.57	2.01	0.77	ปานกลาง
9.6 การได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากบุคคลทั่วไป	31	31.63	52	53.06	15	15.31	2.16	0.67	ปานกลาง
9.7 การได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ	36	36.73	48	48.98	14	14.29	2.22	0.68	ปานกลาง
9.8 การอุทิศตนเพื่อสังคม	36	36.73	44	44.90	18	18.37	2.18	0.72	ปานกลาง
10. ด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา									
10.1 การมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น	46	46.94	35	35.71	17	17.35	2.30	0.75	ปานกลาง
10.2 การมีรายได้เพิ่มขึ้น	42	42.86	31	31.63	25	25.51	2.17	0.81	ปานกลาง
10.3 การมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น	40	40.82	30	30.61	28	28.57	2.00	0.84	ปานกลาง

เกณฑ์การประเมินค่า

ช่วงคะแนน 2.34-3.00 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา
มาก

ช่วงคะแนน 1.67-2.33 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา
ปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.00-1.66 หมายถึงระดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา
น้อย

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมาก คือการเคยเข้ารับการอบรมหมอดินอาสา (ค่าเฉลี่ย =2.64) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลาง 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นหมอดินอาสาการมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานการเคยเป็นวิทยากรมาก่อน และขั้นตอนการคัดเลือกหมอดิน (ค่าเฉลี่ย=2.02,2.01,1.94 และ 1.80)

ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมาก มี 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน และตำบล และความรู้เกี่ยวกับสารเร่ง พด.1,พด2,พด3,พด4, และ พด.7 (ค่าเฉลี่ย=2.61,2.60 และ 2.40 ตามลำดับ) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางเรียงลำดับดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับปรุงบำรุงดิน ความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยพืชสด ความรู้ในการนำวัสดุปรับปรุงดินมาใช้ในปริมาณที่ถูกต้อง ความรู้เกี่ยวกับวิธีปรับปรุงดินและนำมาใช้ในการอนุรักษ์ดิน และน้ำแบบง่ายๆ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการ และแก้ไขดินที่มีปัญหาในพื้นที่ทำการเกษตร ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำอำเภอและความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำจังหวัด (ค่าเฉลี่ย=2.30,2.29,2.28,2.13,2.08,2.02,1.86 และ 1.74) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อย มี 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บตัวอย่างดิน และการตรวจวิเคราะห์ดิน โดยใช่ (ค่าเฉลี่ย=1.60 และ 1.57)

ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากมี 1 ประเด็น ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจเยี่ยมเกษตรกรหรือสมาชิก (ค่าเฉลี่ย=2.51) และปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลาง มี 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้

ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน และบรรยายแทนเจ้าหน้าที่ตามการได้รับมอบหมาย (ค่าเฉลี่ย=2.28 และ 1.69) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อหมอดินอาสาในระดับน้อยมี 3 ประเด็น เรียงตามลำดับดังนี้ ศูนย์กลางการจัดสัมมนาในท้องถิ่นรับมอบหมาย บรรยายโดยการแนะ และชักชวนของเพื่อนบ้าน และได้รับเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย=1.64, 1.56 และ 1.48)

ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากมี 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ การเข้าใจวิธีการผลิต และการใช้สารเร่งเพื่อเพิ่มผลผลิตปุ๋ยหมัก พด.1 การเข้าใจวิธีการผลิต และการใช้สารเร่งสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ พด.2 การเข้าใจวิธีการผลิต และการใช้สารเร่งสำหรับผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืช พด.7 (ค่าเฉลี่ย=2.92, 2.74 และ 2.48) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อหมอดินอาสาในระดับปานกลางคือ การเข้าใจวิธีการผลิต และการใช้สารเร่งสำหรับผลิตเชื้อจุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรครากเน่าของพืชพด.3 (ค่าเฉลี่ย=1.97)

ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากมี 2 ประเด็น ค่าตอบแทนค่าใช้จ่ายในการเดินทางในการอบรม และการสนับสนุนด้านเอกสารตำรา และข้อมูลต่างๆ (ค่าเฉลี่ย=2.47 และ 2.34) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางมี 4 ประเด็น ค่าตอบแทนอื่นๆ ตามความเหมาะสม การสนับสนุนด้านสื่อต่างๆ และการสนับสนุนด้านพาหนะ (ค่าเฉลี่ย=2.24, 2.20, 2.17 และ 1.89 ตามลำดับ) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยมี 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ค่าตอบแทนจากการเก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์และสนับสนุนด้านอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย=1.56 และ 1.47)

ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากมี 1 ประเด็น คือ เอกสารแนะนำเกี่ยวกับงานของกรมพัฒนาที่ดิน (ค่าเฉลี่ย=2.45) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางมี 5 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ เมล็ดพันธุ์ปุ๋ยพืชสด สารเร่ง พด.1-12 พันธุ์กล้าหญ้าแฝก เครื่องมือวิเคราะห์ดิน และกระเป๋าประจำตัวหมอดินอาสา (ค่าเฉลี่ย=2.30, 2.18, 2.16, 2.05 และ 2.01)

ด้านการสร้างเครือข่ายหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ประเด็นมีอิทธิพลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางเรียงลำดับดังต่อไปนี้ ได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้นำการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรับเกียรติเป็นศูนย์กลางการสร้างเครือข่ายได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่การปฏิบัติการให้แก่เครือข่าย (ค่าเฉลี่ย=2.07, 2.03, 2.02 และ 2.01)

ด้านประโยชน์และผลตอบแทนการเป็นหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากมี 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ เลือหมอดินอาสาประจำตำบล ค่าใช้จ่าย

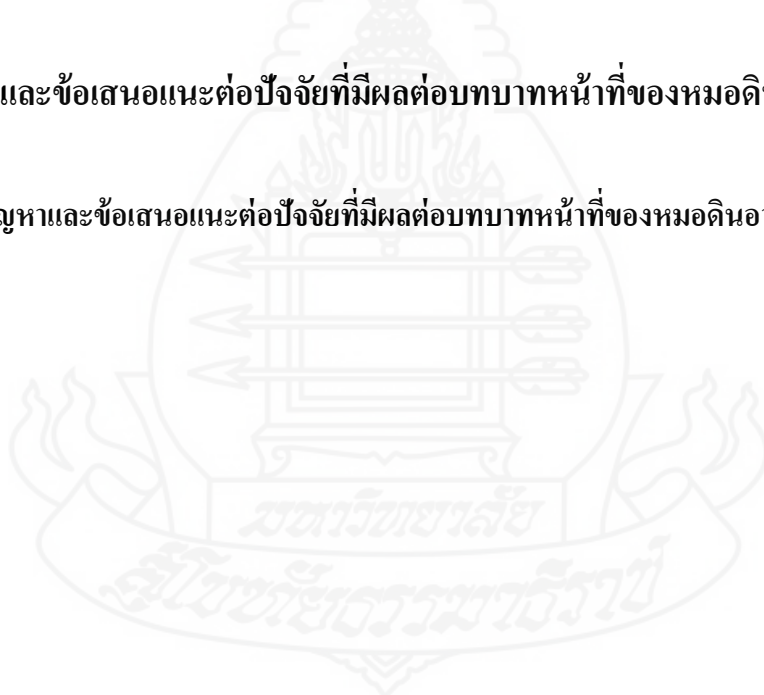
ในการเข้าฝึกอบรม ค่าตอบแทนวิทยากร (ค่าเฉลี่ย=2.74,2.60 และ2.34 ตามลำดับ) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อย คือ การได้รับเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด (ค่าเฉลี่ย=1.47)

ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมาก มี 2 ประเด็น ได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาที่ดิน และได้รับการประกาศยกย่อง เชิดชูในกรณีที่มีผลงานช่วยเหลือทางราชการอย่างดีเด่น (ค่าเฉลี่ย=2.47 และ 2.40 ตามลำดับ) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางมี 6 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่ ได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การอุทิศตนเพื่อสังคมได้รับการยอมรับ และการไว้วางใจจากบุคคลทั่วไปได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในหน่วยงานราชการต่างๆ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย=2.26,2.22,2.18,2.16,2.12 และ 2.01 ตามลำดับ)

ด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางมี 3 ประเด็น คือผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นรายได้เพิ่มขึ้นและฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น (ค่าเฉลี่ย=2.30,2.17 และ 2.00)

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

3.1 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
1. ด้านระเบียบ/กฎเกณฑ์/การคัดเลือกหมอดินอาสา - การเคยเป็นวิทยากรมาก่อนน้อย - การมีความรู้การปฏิบัติงานน้อย	- จัดอบรมวิทยากรก่อนลงพื้นที่ - อธิบายบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา
2. ด้านการปฏิบัติตัวของหมอดินอาสา - ขาดความเชื่อมั่น	- สร้างความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่และหมอดิน
3. ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา - มีความรู้เกี่ยวกับการนำวัสดุปรับปรุงบำรุงดินมาใช้ให้ถูกต้อง	- แนะนำการใช้วัสดุปรับปรุงบำรุงดินแต่ละอย่างให้แก่หมอดินอาสา
4. ด้านการปฏิบัติงาน/งานในหน้าที่ความรับผิดชอบ - ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่	- ฝึกอบรมหมอดินอาสาเพื่อพัฒนางานที่รับผิดชอบ - พัฒนาข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
5. ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของพัฒนาที่ดิน - ขาดความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ของกรมฯ	- แนะนำผลิตภัณฑ์ให้เข้าใจ - สาธิตการทำและการใช้ผลิตภัณฑ์
6. ด้านการได้รับการบริการหรือสนับสนุน - ผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอ - เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดไม่เพียงพอ	- เพิ่มปริมาณผลิตภัณฑ์ - เพิ่มปริมาณ
7. ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา - ขาดการติดต่อระหว่างหมอดินด้วยกัน	- เสริมสร้างหมอดินอาสาให้มีประสิทธิภาพและจัดให้มีการช่วยเหลือระหว่างกันและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
8. ด้านประโยชน์และผลตอบแทนการเป็นหมอดิน - น้ำยาวิเคราะห์ดินมีจำนวนน้อยและเสื่อมสภาพ	- เสนอกรมฯ ให้รับทราบและเพิ่มจำนวนขึ้น
9. ด้านสภาพทางสังคม - หมอดินอาสาบางคนยังไม่เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่เท่าที่ควร	- สร้างความมั่นใจ และเชิญนักวิชาการที่เก่งถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้แก่หมอดินอาสา
10. ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ - หมอดินอาสายังใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมากควบคู่กับปุ๋ยอินทรีย์ทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น	- ส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนในการผลิต

จากตารางที่ 4.5 ปัญหา ตารางที่ 4.6 ข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านระเบียบ/กฎหมาย/การคัดเลือกหมอดินอาสา ได้แก่ ปัญหาเคยเป็นวิทยากรมาก่อนน้อย และมีความรู้ในการปฏิบัติงานน้อย

ข้อเสนอแนะ จัดอบรมวิทยากรก่อนลงพื้นที่ อธิบายบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

2. ด้านการปฏิบัติตัวของหมอดินอาสา ได้แก่ ปัญหาหมอดินอาสาขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

ข้อเสนอแนะ สร้างความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่และหมอดินอาสา

3. ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา ได้แก่ ปัญหา หมอดินอาสาที่มีความรู้เกี่ยวกับการนำวัสดุปรับปรุงบำรุงดินมาใช้ให้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ แนะนำการใช้วัสดุปรับปรุงบำรุงดินแต่ละอย่างให้แก่หมอดินอาสาเข้าใจ

4. ด้านการปฏิบัติงาน/งานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ได้แก่ ปัญหาขาดความรับผิดชอบในหน้าที่

ข้อเสนอแนะ ฝึกอบรมหมอดินอาสาเพื่อพัฒนางานที่รับผิดชอบ พัฒนาข่าวสารที่เกี่ยวข้อง

5. ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ได้แก่ ปัญหาหมอดินอาสาขาดความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน

ข้อเสนอแนะ แนะนำผลิตภัณฑ์ทุกอย่างให้เข้าใจรวมทั้งสาริตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน

6. ด้านการได้รับการบริการหรือสนับสนุน ได้แก่ ปัญหาผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอและเมล็ดพันธุ์ปุ๋ยพืชสดไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ เพิ่มผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน และเพิ่มจำนวนเมล็ดพันธุ์ปุ๋ยพืชสด

7. ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา ได้แก่ ปัญหาขาดการติดต่อระหว่างหมอดินอาสาด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ เสริมสร้างหมอดินอาสาให้มีประสิทธิภาพและจัดให้มีการช่วยเหลือระหว่างกันและพัฒนาระบบเครือข่ายความร่วมมือ

8. ด้านประโยชน์และผลตอบแทนการเป็นหมอดินอาสา ได้แก่ ปัญหาน้ำยาวิเคราะห์ดินมีจำนวนน้อยและหมดอายุ

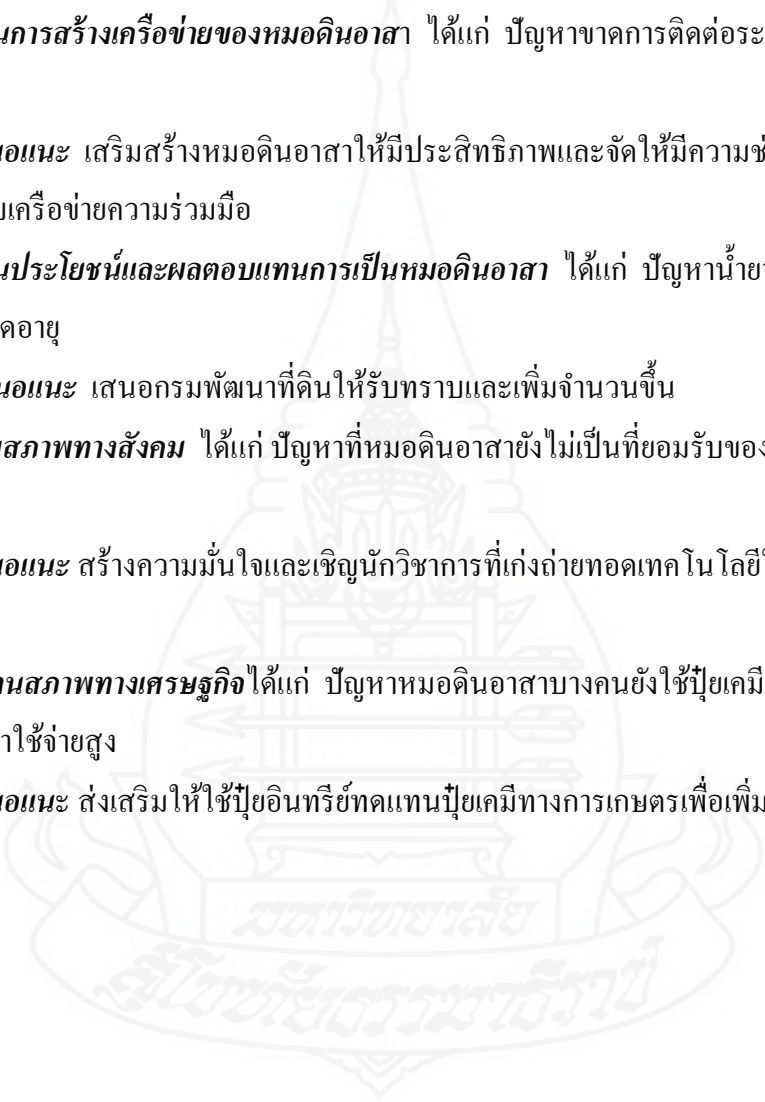
ข้อเสนอแนะ เสนอกรมพัฒนาที่ดินให้รับทราบและเพิ่มจำนวนขึ้น

9. ด้านสภาพทางสังคม ได้แก่ ปัญหาที่หมอดินอาสายังไม่เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ สร้างความมั่นใจและเชิญนักวิชาการที่เก่งถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้แก่หมอดินอาสา

10. ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาหมอดินอาสาบางคนยังใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมากควบคุมกับอินทรีย์ทำให้ค่าใช้จ่ายสูง

ข้อเสนอแนะ ส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนในการผลิต

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้เสนอประเด็นสำคัญ 3 ส่วนคือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม (2) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม ทั้งหมด 98 คน โดยกำหนดประชากรศึกษาทุกตำบล 98 ตำบล เนื่องจากประชากรน้อยจึงเป็นเกษตรกรที่ศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 98 ราย สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ก่อนที่จะนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ได้มีการทดสอบ ความถูกต้องของเนื้อหา โดยทดลองใช้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ไม่ใช่ประชากรในการศึกษาแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง จำนวน 20 ราย และนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความน่าเชื่อถือได้ (reliability) ปรากฏว่า ได้ค่า alpha คือ 0.9307 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสา

- 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมของหมอดินอาสา หมอดินอาสาส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุเฉลี่ย 54.66 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันการเกษตรและส่วนมากเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านและมีตำแหน่งทางสังคมโดยเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน
- 2) สภาพทางเศรษฐกิจหมอดินอาสาส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเกี่ยวกับการเกษตรและมีอาชีพรอง มีแรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.79 คน จำนวนในครัวเรือนเฉลี่ย 3.06 คนมีพื้นที่ถือครองและเป็นพื้นที่ของตนเองเฉลี่ย 19.99 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรในปี พ.ศ. 2550 เฉลี่ย 19.80 ไร่ มีรายได้ในภาคครัวเรือนเกษตรเฉลี่ย 34,816.33 บาท รายจ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 24,929.08 บาท
- 3) แหล่งและระดับความรู้ด้านข่าวสาร หมอดินอาสาส่วนใหญ่ได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรทางบ่อยๆจากโทรทัศน์ร้อยละ 73.50 จากเจ้าหน้าที่ของรัฐร้อยละ 57.10 และจากวิทยุร้อยละ 42.90

1.3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาในด้านต่างๆ

- 1) ด้านระเบียบ/กติกากฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาคือการเคยเข้าอบรมหมอดินอาสา
- 2) ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดิน ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาที่มี 3 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับ พด.1 พด.2 พด.3 พด.4 และพด.7 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำตำบลและความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่มีน้อยที่สุดคือการตรวจวิเคราะห์ดิน โดยใช้เครื่องมือตรวจสอบ
- 3) ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาคือ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจเยี่ยมเกษตรกรหรือสมาชิกและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยคือ ได้รับเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานอื่นๆ
- 4) ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาที่มี 3 ปัจจัย เรียงลำดับดังนี้ การเข้าใจวิธีการผลิต และการใช้สารเร่งเพื่อการผลิตปุ๋ยหมักพด.1 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำ พด.2 และการเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิตสารป้องกันแมลงศัตรูพืช พด.7
- 5) ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาที่มี 2 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ หมอดินอาสาได้รับค่าตอบแทนค่าใช้จ่ายในการ

เดินทางในการอบรม และการสนับสนุนด้านเอกสารตำราและข้อมูลนับต่างๆ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยคือ การสนับสนุนด้านอื่นๆ (ด้านเบี้ยเลี้ยง)

6) **ด้านการได้รับการบริการ หรือสนับสนุน** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา มี 2 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ หมอดินอาสาได้รับเอกสารคำแนะนำเกี่ยวกับงานกรมพัฒนาที่ดิน และหมอดินอาสาได้รับพันธุ์กล้าหญ้าแฝก ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางคือการได้รับสนับสนุนเมล็ดพืชปุ๋ยสด

7) **ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาคือได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้นำ

8) **ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา มี 3 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ หมอดินอาสาได้รับเสื้อหมอดินอาสาประจำตำบล ค่าใช้จ่ายในการเข้าอบรม ค่าตอบแทนวิทยากร และปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยประโยชน์อื่นๆ

9) **ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา มี 2 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ ได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาที่ดิน และได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูในกรณีที่มีผลงานช่วยเหลือทางราชการอย่างดีเด่น

10) **ด้านสภาพเศรษฐกิจหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา มี 2 ปัจจัยเรียงลำดับดังนี้ ผลผลิตทางด้านเกษตรเพิ่มขึ้น และฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น

1.3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

1) **ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา** ปัญหาการเคยเป็นวิทยากรมาก่อนน้อย ข้อเสนอแนะ จัดอบรมวิทยากรก่อนลงพื้นที่

2) **ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดิน** ปัญหาขาดความเชื่อมั่น ข้อเสนอแนะสร้างความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่และหมอดินอาสา

3) **ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา** ปัญหามีความรู้เกี่ยวกับการนำวัสดุปรับปรุงดินมาใช้ให้ถูกต้อง ข้อเสนอแนะ แนะนำการใช้วัสดุปรับปรุงบำรุงดินแต่ละอย่างให้แก่หมอดินอาสา

4) **ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน** ปัญหาขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ ข้อเสนอแนะฝึกอบรมหมอดินอาสาเพื่อพัฒนางานที่รับผิดชอบและพัฒนาข่าวสารที่เกี่ยวข้อง

- 5) ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน ปัญหาขาดความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ข้อเสนอแนะ แนะนำผลิตภัณฑ์และสาธิตการทำและการใช้ให้เข้าใจ
- 6) ด้านการได้รับการบริการ หรือสนับสนุน ปัญหาผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอ ข้อเสนอแนะ เพิ่มปริมาณผลิตภัณฑ์
- 7) ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา ปัญหาขาดการติดต่อระหว่างหมอดินด้วยกัน ข้อเสนอแนะ เสริมสร้างหมอดินอาสาให้มีประสิทธิภาพและจัดให้มีการช่วยเหลือระหว่างกันและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ
- 8) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา ปัญหาน้ำยาวิเคราะห์ดินมีจำนวนน้อยและเสื่อมสภาพ ข้อเสนอแนะ เพิ่มปริมาณให้มากขึ้น
- 9) ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา ปัญหาหมอดินอาสาบางคนยังไม่เป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในพื้นที่เท่าที่ควร ข้อเสนอแนะ เสนอกรมพัฒนาที่ดินให้รับทราบและเพิ่มจำนวนขึ้น
- 10) ด้านสภาพเศรษฐกิจหมอดินอาสา ปัญหาหมอดินอาสายังใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมากควบคุมกับปุ๋ยอินทรีย์ทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ข้อเสนอแนะ ส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนในการผลิต

2. การอภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาต่างๆ และปัญหาและข้อเสนอแนะต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา มีสิ่งที่จะนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

2.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของหมอดินอาสา

2.1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม พบว่า หมอดินอาสาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันกลุ่มเกษตรกร คือกลุ่มแม่บ้าน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อายุเฉลี่ย 54.66 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.06 คน หมอดินอาสาส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคมเป็นกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับกรมพัฒนาที่ดิน (2539: 22) ศึกษาการประเมินผลโครงการหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน พ.ศ.2539 พบว่าหมอดินอาสาส่วนใหญ่ได้รับการคัดเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน

2.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา

- 1) **ด้านระเบียบ/กติกากฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาคือการเคยเข้าอบรมหมอดินอาสา ร้อยละ 70.40 สอดคล้องกับลัดดาวัลย์ อนุกุล (2522: 41: 42) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม สงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัครพบว่าสตรีอาสาสมัครส่วนใหญ่ร้อยละ 54.78 ของประชากร ทั้งหมดเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับงานอาสาสมัคร
- 2) **ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสา คือ ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านในระดับมาก และมีความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์ดินโดยใช้เครื่องมือตรวจสอบในระดับน้อย หมอดินอาสาประจำตำบลมีความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาหมู่บ้านมาก เนื่องจากหมอดินอาสาประจำตำบลถูกคัดเลือกมาจากหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน หมอดินอาสาประจำตำบลมีความรู้เกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์ดินโดยใช้เครื่องมือตรวจสอบในระดับน้อย เนื่องจากว่าเครื่องมือวิเคราะห์ดินมีจำนวนจำกัด ดังนั้นต้องเสนอกกรมพัฒนาที่ดินให้รับทราบและเพิ่มจำนวนขึ้น
- 3) **ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทต่อหมอดินอาสาในระดับมากคือร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งสอดคล้องกับเบญญา ยอดคำเนิน (2522: 52-56) ได้ประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม.อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ปี 2521 ศึกษาโดยทางมานุษยวิทยา พบว่าการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและ อสม.การนิเทศเยี่ยมเยียน และการได้รับสิ่งสนับสนุน ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อการทำงานของ อสม.ทั้งสิ้นและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยคือได้รับเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานอื่นๆ สรุปได้ว่าการปฏิบัติงานที่จะประสบผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่
- 4) **ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา** ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับปานกลางคือได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้นำ สอดคล้องกับสุชาติ ประสิทธิ์ รัฐสินธุ์และคณะ (1978: 185: 229) ศึกษาวิจัยประเมินผลการปฏิบัติงานของอสม.จังหวัดขอนแก่น ในปี 2551 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานและการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอสม. พบว่า อสม.ที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพผลดีนั้น ปัจจัยสำคัญคือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน และส่วนมากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เป็นหมอพื้นบ้านมาก่อน สอดคล้องกับทวีทอง หงส์วิวัฒน์ และคณะ (2524: 3-4) ศึกษาประเมินโครงการสาธารณสุขมูลฐานไทย ปี 2524 พบว่า สาเหตุสำคัญที่ ผสส. ขาดความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานคือการขาดการยอมรับนับถือ ดังนั้นจึงไม่สอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากหมอดินอาสา

ประจำตำบลได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากบุคคลทั่วไปในระดับปานกลาง

5) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับมากคือการได้รับสื่อหมอดินอาสาประจำตำบล และปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาในระดับน้อยคือประโยชน์การรับเบี้ยเลี้ยง ซึ่งสอดคล้องกับกรมพัฒนาที่ดิน(2539: 22) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน พ.ศ.2539 ว่าหมอดินอาสาส่วนใหญ่มาจากการได้รับคัดเลือกจากผู้ใหญ่บ้านและสิ่งจูงใจที่ทำให้เข้ามารับการอบรมเพื่อเป็นหมอดินอาสาเพื่อต้องการความรู้ไปใช้ในการเกษตรของตนเองและเพื่อนบ้าน ส่วนพื้นฐานความรู้ของหมอดินอาสาหลังจากอบรมแล้ว ปรากฏว่าเกณฑ์ความรู้ของหมอดินอาสาอยู่ในเกณฑ์ดี

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อพิจารณานำเสนอแนะ 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 การพัฒนาแหล่งความรู้ข่าวสารทางการเกษตร ผลของการศึกษาพบว่า แหล่งความรู้ที่หมอดินอาสาได้รับจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐบ่อยเพียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งเล็กน้อยเกี่ยวกับเรื่องนี้ภาครัฐหรือผู้รับผิดชอบควรเพิ่มระดับการได้รับความรู้ข่าวสารให้แก่หมอดินอาสามากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ภาคเอกชนควรเพิ่มระดับการให้ความรู้ทางการเกษตรมากขึ้นเช่นกัน ส่วนทางด้านสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์เป็นแหล่งความรู้ที่หมอดินอาสาได้รับค่อนข้างมากควรจะคงไว้ให้ระดับความรู้ข่าวสารทางการเกษตรมากขึ้นเช่นกัน

3.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหมอดินอาสาด้านระเบียบ/กติกากฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา ที่มีบทบาทมากคือการเคยเข้าอบรมหมอดินอาสาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบควรมีส่วนสนับสนุนให้หมอดินอาสาเข้าร่วมการอบรมมากขึ้น

3.1.3 ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่สุดคือ ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่หรือผู้รับผิดชอบควรมีความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้านให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และอีกประเด็นหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทน้อยเกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์ดินโดยใช้เครื่องมือตรวจสอบ ผู้รับผิดชอบควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นพิเศษ ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของกรมพัฒนาที่ดินควรพัฒนาให้หมอดินอาสาได้รับเชิญเป็นวิทยากรในหน่วยงานอื่นๆเพิ่มขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันหมอดินอาสาเองก็ต้องพัฒนาตัวเองให้เป็นวิทยากรที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับด้วย

3.1.4 ด้านการได้รับบริการหรือสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน ปัจจัยที่มีผลน้อย คือการสนับสนุนด้านค่าเบี้ยเลี้ยง กรมพัฒนาที่ดินควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษ

3.1.5 ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา ปัจจัยที่มีผลมากเป็นอันดับ 1 เลือหมอดินอาสาประจำตำบล แสดงให้เห็นว่าเลือหมอดินอาสาประจำตำบลมีความหมายและความสำคัญต่อหมอดินอาสาประจำตำบล ดังนั้นควรมีการสนับสนุนเลือหมอดินอาสาประจำตำบล สองปีต่อหนึ่งครั้ง

3.1.6 ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา หมอดินอาสาให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือ การได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาที่ดิน ดังนั้นต้องให้ความสำคัญและให้เกียรติต่อหมอดินอาสาประจำตำบล

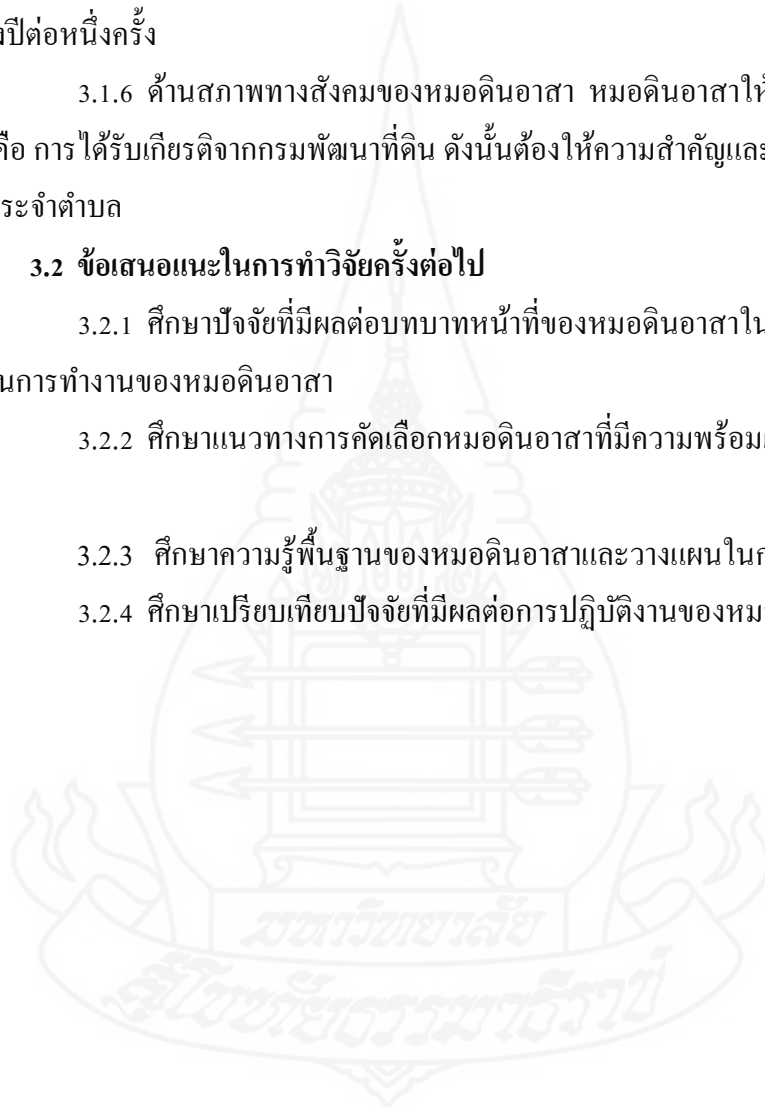
3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาในด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานของหมอดินอาสา

3.2.2 ศึกษาแนวทางการคัดเลือกหมอดินอาสาที่มีความพร้อมเหมาะสมกับตำแหน่ง

3.2.3 ศึกษาความรู้พื้นฐานของหมอดินอาสาและวางแผนในการปฏิบัติงาน

3.2.4 ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของหมอดินอาสา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง (2551) แผนที่ท้องที่จังหวัดนครพนม ค้นคืนวันที่ 10 มิถุนายน 2551 จาก

<http://www.oceansmile.com/map/309s.gif>

กรมพัฒนาที่ดิน (2539) การประเมินผลโครงการหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน พ.ศ.2539

กองแผนงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2546 ก) การพัฒนาหมอดินอาสาประจำตำบล ปีงบประมาณ 2546 กองแผนงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2546 ข) การเพิ่มประสิทธิภาพหมอดินอาสาประจำตำบลเพื่อเป็นวิทยากร กองแผนงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2547) แนวทางการพัฒนาสำหรับเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน หน้า 4,28,29 กองแผนงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2551) รวมใจภักดิ์รักถิ่นรักน้ำเกิดให้ท้องถิ่น (อัดสำเนา)

..... (2547) รายงานผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ 2547 ยุทธศาสตร์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ กองแผนงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2548) การประเมินผล จุดเรียนรู้และศูนย์บริการงานพัฒนาที่ดินประจำตำบล กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

..... (2548) รายงานประจำปี 2548 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2549

ไกรสิทธิ์ ดันดีสิรินทร์ (2524) ทำการประเมินโครงการสาธารณสุขมูลฐาน ปี 2523 (อัดสำเนา)

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ และคณะ (2524) ประเมินโครงการสาธารณสุขมูลฐานไทย ปี 2524 (อัดสำเนา)

เบญจฯ ยอดคำเนิน (2522) ประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม.อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง ปี 2521 ศึกษาโดยทางมานุษยวิทยา

ลัดดาวัลย์ อนุกุล (2522) ปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม สงเคราะห์ของสตรีอาสาสมัคร

สามารถ เสดียรทิพย์ (2548) “ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้ปุ๋ยพืชสดเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิของหมอดินอาสาเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดสุรินทร์” โรงพิมพ์ ส.พันธ์เพ็ญ
จังหวัดสุรินทร์

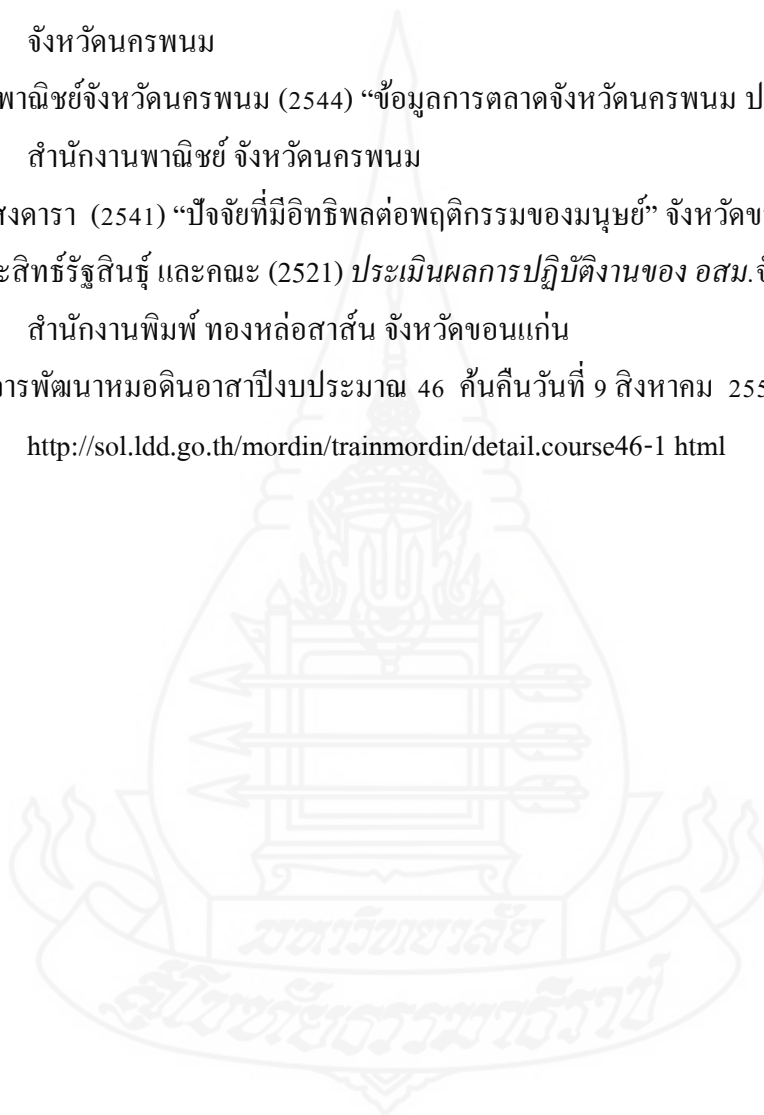
สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครพนม (2552) การประชุมสัมมนาการจัดทำยุทธศาสตร์
เกษตรจังหวัดนครพนม กองแผนงาน สำนักงานเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
จังหวัดนครพนม

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครพนม (2544) “ข้อมูลการตลาดจังหวัดนครพนม ประจำปี 2544”
สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดนครพนม

สำรวย แสงคารา (2541) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์” จังหวัดขอนแก่น
สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2521) *ประเมินผลการปฏิบัติงานของ อสม.* จังหวัดขอนแก่น
สำนักงานพิมพ์ ทอหล่อสาส์น จังหวัดขอนแก่น

หลักสูตรการพัฒนาหมอดินอาสาปีงบประมาณ 46 คำนับวันที่ 9 สิงหาคม 2551 จาก

<http://sol.idd.go.th/mordin/trainmordin/detail.course46-1.html>

ภาคผนวก

เลขที่

--	--	--

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม
 ชื่อ/สกุล.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....
 ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัดนครพนม
 วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์การวิจัยนี้ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาประจำตำบลในจังหวัดนครพนม
2. การวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของหมอดินอาสา เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาและเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอของหมอดินอาสาต่อปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่
3. ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการจัดทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น
4. คำถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้
 - ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ
 - ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสาด้านต่างๆ
 - ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานด้านสังคม เศรษฐกิจบางประการของหมอดินอาสา**1.1 สภาพทางสังคมของหมอดินอาสา**

1. เพศ [.....] ชาย [.....] หญิง A1
2. อายุ.....ปี A2
3. ระดับการศึกษา A3
 - [.....] 1) ไม่ได้เรียนหนังสือ [.....] 4) ประถมศึกษา
 - [.....] 2) อาชีวศึกษา [.....] 5) ปริญญาตรี
 - [.....] 3) มัธยมศึกษา [.....] 6) สูงกว่าปริญญาตรี ระบุ.....
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน A4
5. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร A5

[.....] ไม่เป็น [.....] เป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[.....] 1) กลุ่มเกษตรกร

[.....] 2) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

[.....] 3) สหกรณ์การเกษตร

[.....] 4) กลุ่มลูกค้า ธกส.

[.....] 5) กลุ่มกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

[.....] 6) อื่นๆ (ระบุ).....

6. การมีตำแหน่งทางสังคม

A6

[.....] 1) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน

[.....] 2) กรรมการหมู่บ้านและกลุ่มต่างๆ

[.....] 3) สมาชิก อบต.

7. แหล่งและระดับการได้รับความรู้ข่าวสารทางการเกษตร

A7

ตารางที่ 1.1 แหล่งและความถี่การได้รับรู้ข่าวสารทางการเกษตร

แหล่งและความถี่ของการได้รับรู้ข่าวสาร ทางการเกษตร	ความถี่การได้รับรู้ข่าวสาร			สำหรับ ผู้วิจัย
	บ่อยๆ	นานๆครั้ง	ไม่เคย	
1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ	a 171
2) เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน	a 172
3) ผู้นำท้องถิ่น	a 173
4) เพื่อนบ้าน	a 174
5) เครือญาติ	a 175
6) สื่อมวลชน	
[.....] (1) โทรทัศน์	a 1761
[.....] (2) วิทยุ	a 1762
[.....] (3) หนังสือพิมพ์	a 1763
[.....] (4) สิ่งพิมพ์	a 1764
7) อินเทอร์เน็ต	a 177

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของหมอดินอาสา

1. อาชีพหลัก A8
- [.....] 1) การเกษตร [.....] 4) ประมง
 [.....] 2) รับจ้างทั่วไป [.....] 5) ค้าขาย
 [.....] 3) เลี้ยงสัตว์ [.....] 6) อื่นๆ (ระบุ).....
2. อาชีพรอง [.....] 1) มี [.....] 2) ไม่มี A9
3. จำนวนแรงงานในครัวเรือน.....คน A10
4. แรงงานภาคเกษตรปี 2550 จำนวน.....คน A11
5. พื้นที่ถือครองทั้งหมด.....ไร่ A12
- [.....] 1) เป็นของตนเอง.....ไร่
 [.....] 2) เป็นของตนเองและเช่าบางส่วน.....ไร่
 [.....] 3) เช่าทั้งหมด.....ไร่
 [.....] 4) อื่นๆ (ระบุ).....ไร่
6. พื้นที่ทำการเกษตรทั้งปี 2550 จำนวน.....ไร่ A13
7. รายได้ในครัวเรือนภาคเกษตรในปี 2550 จำนวน.....บาท A14
8. รายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนในปี 2550 จำนวน บาท A15

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาต่างๆ

คำชี้แจง กรุณาตอบคำถามที่ท่านเห็นว่าถูก (/) ลงในระดับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจที่ตรงกับความ
 ต้องการ ของท่านตามเกณฑ์ต่อไปนี้

3 = ระดับปัจจัยที่มีผลมาก

2 = ระดับปัจจัยที่มีผลปานกลาง

1 = ระดับปัจจัยที่มีผลน้อย

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของหมอดินอาสาด้านต่างๆ

ปัจจัย	ระดับปัจจัยที่มีผล			รหัส
	3	2	1	
1. ด้านระเบียบ/กติกา/กฎเกณฑ์การคัดเลือกหมอดินอาสา				
1.1 การเคยเข้าอบรมหมอดินอาสา	B1
1.2 การเคยเป็นวิทยากร	B2
1.3 การมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน	B3
1.4 ระเบียบปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเป็นหมอดินอาสา	B4
1.5 ขั้นตอนการคัดเลือก	B5
2. ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา				
2.1 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน	B6
2.2 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำตำบล	B7
2.3 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำอำเภอ	B8
2.4 ความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสาประจำจังหวัด	B9
2.5 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับปรุงบำรุงดิน	B10
2.6 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการและแก้ไขดินที่มีปัญหา ในพื้นที่ทำการเกษตร	B11
2.7 ความรู้ความเข้าใจในการนำวัสดุปรับปรุงบำรุงดินมา ใช้ในปริมาณที่ถูกต้อง	B12
2.8 ความรู้เกี่ยวกับสารเร่ง พด.1,2,3,4และพด.7	B13
2.9 ความรู้เกี่ยวกับวิธีวิธีปรับปรุงดินและนำมาใช้ในการ อนุรักษ์ดินและน้ำแบบง่ายๆ	B14
3. ด้านการปฏิบัติงาน/งานภารกิจที่รับผิดชอบของหมอดินอาสา				
3.1 การร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ของกรมพัฒนาที่ดิน	B15

ปัจจัย	ระดับปัจจัยที่มีผล			รหัส
	3	2	1	
3.2 การร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจเยี่ยมเกษตรกรหรือสมาชิก	B16
3.3 การได้รับเชิญเป็นวิทยากรจากหน่วยงานอื่นๆ	B17
3.4 การบรรยายแทนเจ้าหน้าที่ตามการได้รับมอบหมาย	B18
3.5 การบรรยายโดยการแนะและชักชวนของเพื่อนบ้าน	B19
3.6 การได้รับมอบหมายให้เป็นศูนย์กลางการจัดสัมมนาในท้องถิ่น	B20
4. ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน				
4.1 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งเพื่อเพิ่มผลผลิตปุ๋ยหมักพด.1	B21
4.2 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำพด.2	B22
4.3 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิตเชื้อจุลินทรีย์ควบคุมเชื้อสาเหตุโรครากเน่าของพืช พด.3	B23
4.4 การเข้าใจวิธีการผลิตและการใช้สารเร่งสำหรับผลิตสาร	B24
5. ด้านการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน				
5.1 ค่าตอบแทนจากการเก็บตัวอย่างดินมาวิเคราะห์	B25
5.2 ค่าตอบแทนการเป็นวิทยากร	B26
5.3 ค่าตอบแทนค่าใช้จ่ายในการเดินทางในการอบรม	B27
5.4 ค่าตอบแทนอื่นๆตามความเหมาะสม	B28
5.5 การสนับสนุนด้านเอกสารตำราและข้อมูลต่างๆ	B29
5.6 การสนับสนุนด้านสื่อต่างๆ	B30
5.7 การสนับสนุนด้านพาหนะ	B31
5.8 การสนับสนุนด้านอื่นๆ ระบุ.....	B32

ปัจจัย	ระดับปัจจัยที่มีผล			รหัส
	3	2	1	
6. ด้านการได้รับการบริการจากกรมพัฒนาที่ดิน				
6.1 เครื่องมือตรวจวิเคราะห์ดินอย่างง่ายคนละ 1 ชุด	B33
6.2 กระเป่าประจำตัวหมอดินอาสา	B34
6.3 เอกสารคำแนะนำเกี่ยวกับงานของกรมพัฒนาที่ดิน	B35
6.4 สารเร่งพด.1-12	B36
6.5 เมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	B37
6.6 พันธุ์กล้าหญ้าแฝก	B38
7. ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา				
7.1 การอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย	B39
7.2 การรับเกียรติเป็นศูนย์กลางการสร้างเครือข่าย	B40
7.3 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่การปฏิบัติการให้แก่ เครือข่าย	B41
7.4 การได้รับการยอมรับจากเครือข่ายให้เป็นผู้นำ	B42
8. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นหมอดินอาสา				
8.1 การได้รับสื่อหมอดินอาสาประจำตำบล	B43
8.2 การได้รับค่าตอบแทนวิทยากร	B44
8.3 การได้รับค่าใช้จ่ายในการเข้าฝึกอบรม	B45
8.4 การได้รับค่าเบี้ยเลี้ยง	B46
9. ด้านสภาพทางสังคมของหมอดินอาสา				
9.1 การได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาที่ดิน	B47
9.2 การได้รับการประกาศยกย่อง เชิดชูในกรณีที่มีผลงานช่วยเหลือทางราชการอย่างดีเด่น	B48

ปัจจัย	ระดับปัจจัยที่มีผล			รหัส
	3	2	1	
9.3 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในระดับพื้นที่	B49
9.4 การได้รับเกียรติเป็นวิทยากรในหน่วยงานราชการต่างๆ	B50
9.5 การยอมรับของบุคคลในพื้นที่	B51
9.6 การได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากบุคคลทั่วไป	B52
9.7 การได้รับการยอมรับและการไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ	B53
9.8 การอุทิศตนเพื่อสังคม	B54
10. ด้านสภาพเศรษฐกิจของหมอดินอาสา				
10.1 การมีผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น	B55
10.2 การที่ได้รับรายได้เพิ่มขึ้น	B56
10.3 การมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น	B57

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

คำชี้แจง ปัญหาและข้อเสนอแนะของหมอดินอาสาต่อบริษัทที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ในเรื่องต่างๆ ท่านมีปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทการเป็นหมอดินอาสาในแต่ละด้านอย่างไรบ้าง ตารางที่ 1.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อบริษัทที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของหมอดินอาสา

ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะ
1. ด้านระเบียบ/กฎเกณฑ์/การคัดเลือกหมอดินอาสา	
1.1.....
1.2.....
1.3.....
2. ด้านการปฏิบัติตัวของหมอดินอาสา	
2.1.....
2.2.....
2.3.....

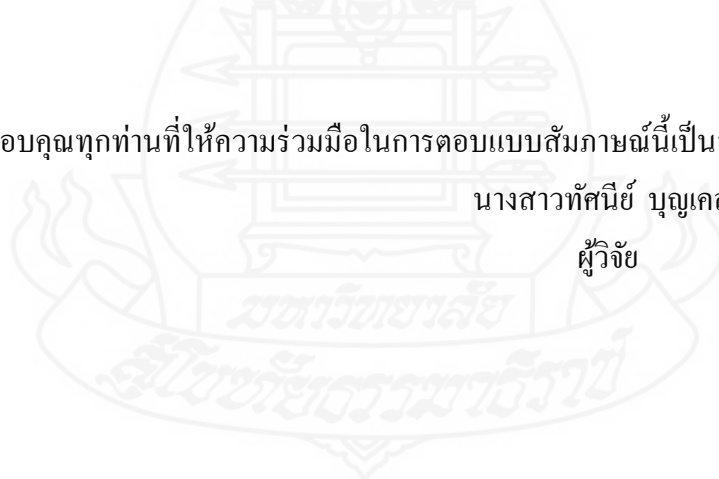
ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะ
3. ด้านความรู้เกี่ยวกับหมอดินอาสา 3.1..... 3.2..... 3.3.....
4. ด้านการปฏิบัติงาน/งานในหน้าที่ความรับผิดชอบ 4.1..... 4.2..... 4.3.....
5. ด้านวิธีการผลิตและการใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดิน 5.1..... 5.2..... 5.3.....
6. ด้านการได้รับการบริการจากกรมพัฒนาที่ดิน 6.1..... 6.2..... 6.3.....
7. ด้านการสร้างเครือข่ายของหมอดินอาสา 7.1..... 7.2..... 7.3.....

ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะ
8. ด้านประโยชน์และผลตอบแทนของการเป็นหมอดินอาสา 8.1..... 8.2..... 8.3.....
9. ด้านสภาพทางสังคม 9.1..... 9.2..... 9.3.....
10. ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ 10.1..... 10.2..... 10.3.....

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้เป็นอย่างดี

นางสาวทัศนีย์ บุญเกล้า

ผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวทัศนีย์ บุญเกล้า
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2507
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 93/2 หมู่ที่ 11 ตำบลบึง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต (คบ.) มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปีการศึกษา 2530
สถานที่ทำงาน	สถานีพัฒนาที่ดินนครพนม 249 หมู่ที่ 6 ถนนหนองญาติ-นาแก ตำบลหนองญาติ อำเภอมือง จังหวัดนครพนม
ตำแหน่ง	นักวิชาการเกษตร

